

TALLINNA ÜLIKOOL

Ühiskonnateaduste Instituut

Riigiteadused

Maria Karaulova

**HASARTMÄNGU MAKSUSTAMINE EESTIS JA
MAJANDUSE MÕJU HASARTMÄNGU
MAKSUPOLIITIKALE ETTEVÕTTE OLYMPIC
CASINO NÄITEL**

Bakalaureuse lõputöö 12 EAP

Juhendaja:
Lektor Anneli Kommer

Tallinn 2017

Mina Maria Karaulova (sünnikuupäev: 07.09.1993)

1. olen koostanud bakalaureusetöö iseseisvalt. Teiste autorite uurimistööd, olulised seisukohad kirjandusest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.
2. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

HASARTMÄNGUDE MAKSUSTAMINE EESTI JA MAJANDUSE MÕJU
HASARTMÄNGU MAKSUPOLIITIKALE ETTEVÖTTE OLYMPIC CASINO
NÄITEL

mille juhendaja on Anneli Kommer,

säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis.

3. olen teadlik, et punktis 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Töö autor: Maria Karaulova

allkirjastatud digitaalselt (allkiri, kuupäev)

Töö on kaitsmisele lubatud.

Juhendaja (*ees- ja perekonnanimi, teaduslik kraad*): Anneli Kommer, Lektor

allkirjastatud digitaalselt (allkiri, kuupäev)

Kaitsmine toimub Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudi bakalaureusetööde kaitsmiskomisjoni avalikul koosolekul 2017. aastal kell 10.00 Tallinnas, aadressil Narva mnt 25.

Lühikokkuvõte

Hasartmängimine on läbi aegade olnud ühiskonnas halb ajaviide ja ebamoraalne tegevus, mis võib tuua negatiivseid tagajärgi nagu ühiskonna lõhenemine ja mängusõltuvuses oleva isiku kuritegevus. Arvestades hasartmängusektori iseloomu on paljud Euroopa Liidu liikmesriigid hasartmängusektorit puudutavates regulatsioonides üsna keelavad ning konkurentsi ja sektori vaba tegutsemist piiravad. Kõrgete maksude kehtestamisega püütakse piirata hasartmängu kättesaadavust ning mitmetes liikmesriikides on hasartmängusektor kuulutatud osaliselt või isegi täielikult riigi monopoliks.

Hasartmängusektori maksupoliitika kujundamine Eesti hasartmängusektoris on olnud vastuoluline ja raske, arvestades majanduslikke muutusi ja iseärasusi samal ajal soodustades riskirohke valdkonna arengut püüdes ennetada negatiivseid välismõjusid, mis kaasnevad sektori äritegevusest.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on analüüsida majanduses toimunud muudatuste mõju hasartmängumaksu laekumise suurusele ning maksupoliitika eesmärkidele tuginedes hasartmängumaksu seadusele ja teooriatele ning hasartmängumaksu määrade erinevusele. Töös uuritakse põhilisi muutusi hasartmängu maksustamises ning muudatuste põhjuseid, et mõista Eesti hasartmängumaksu poliitika kujundamist ja iseloomu. Töö käigus analüüsitakse hasartmängumaksu muutusi ja muudatuste põhjuseid aastatel 2006-2016 ning muudatuste mõju maksude laekumisele ja ettevõtte Olympic Casino AS tegevusele.

Hasartmängude lubamise piiride kujundamisel tuleb arvestada nende mängude erineva iseloomuga tekitada sotsiaalset kulu ning sellest lähtudes kujundada sobiv maksusüsteem. Eesti hasartmängu maksupoliitika on olnud pigem valdkonna arengut soodustav ja lubav, kui keelav. Erinevate majandustsüklite jooksul on maksupoliitika muutunud ja muutunud ka hasartmängusektori osakaal Eesti majanduses. Kui varem vaatas valitsus hasartmängu valdkonda kui head maksutulu toojat, siis ajapikku on see muutunud tänu teistele valdkondade arengule riigis. Hasartmängu maksupoliitika kujundamist aitavad teha läbiviidud hasartmängude uuringud, mis näitavad hasartmängu iseloomu tekitada mängijas sõltuvust.

ABSTRACT

Troubled time gambling has been a bad pastime in the society and immoral activity which may cause negative consequences, such as society splitting and the addicted person's crime. Considering the character of gambling industry, many of European Union Member States concerning the regulations of gambling sector is rather prohibit, restrict competition and restrict the freedom actions in the sector. Fixing the high taxes on gambling wants to limit the availability of the games and in several Member States the gambling industry is declared partially or even whole state monopoly.

Making fiscal policy in Estonian gambling sector has been conflicting and difficult considering on the economic changes and features, at the same time encouraging the development of the risky area and trying to prevent negative externalities which comes with sector business activities.

The purpose of this thesis is to analyse the impact of economic changes in the size of the gambling tax collection, on gambling tax policy and gambling tax law, based on theory of gambling tax rates difference. The work explores the main changes in the gambling taxation and their reasons for changes, in order to understand the Estonia gambling tax policy design and character. During the research analyzing the causes of changes in the gambling tax and changes in the period 2006-2016 and the impact of changes in tax revenues and business activities in Olympic Entertainment Group AS.

In gambling tax policy design should be considered the difference character between games to create a social cost and on this basis to develop an appropriate tax system. Estonian gambling tax policy has been more conducive and promising developments, as disapproving, in the gambling sector. During the various economic circles a fiscal policy has changed, as well as the place of gambling sector in Estonia economy. If previously government looked at the gambling sectors as a good revenue producers, then over time it has changed, thanks to the development of the other economic areas in Estonia. Designing the gambling tax policy can help the performed gambling researches and studies that show the gambling player character and the game character to cause an addiction.

Sisukord:

Lühikokkuvõte	3
ABSTRACT	4
Sissejuhatus	6
1 Hasartmängud ja nende maksustamine (teoreetiline aspekt)	9
1.1 Hasartmängude turu reguleerimine	9
1.2 Hasartmängude maksustamine	14
2 Hasartmängude maksustamine Eestis	21
2.1 Hasartmängude maksustamist reguleeriv seadusandlus	21
2.1.1 Seadusandlus 1992-2002.....	21
2.1.2 Seadusandlus 2005 -2009.....	26
2.1.3 Seadusandlus 2015	30
3 Hasartmängumaksu mõju analüüs.....	33
3.1 Maksukoormuse muutus aastatel 2006 – 2016.....	33
3.2 Muudatused hasartmängusektori maksupoliitikas.....	37
3.3 Olympic Entertainment Group-i äritegevuse analüüs	43
Kokkuvõte	52
Kasutatud kirjandus:.....	54

Sissejuhatus

Hasartmängimine on läbi aegade olnud ühiskonnas halb ajaviide ja ebamoraalne tegevus, mis võib tuua negatiivseid tagajärgi nagu ühiskonna lõhenemine ja mängusõltuvuses oleva isiku kuritegevus. Lähiajaloo jooksul on hasartmängimine leidnud siiski tunnustust kui meelelahutuslik tegevus ja on muutunud atraktiivseks kogu maailmas. Nõudlus hasartmängude järele on kasvanud. Eesti maksusüsteemis on hasartmängumaksul samasugune ülesanne nagu alkoholi- ja tubakaaktsiisil, mis kuuluvad nõ. patu maksude hulka. Nende maksustamine on tingitud negatiivsest välismõjust ning selle vähenemise ja ennetamise põhjustel. Riiklik reguleerimine on kahepoolne, kuna valitsus peab võitlema hasartmängudest tulenevate kahjulike tagajärgedega ning samal ajal saama hasartmängusektorilt võimalikult suurt majanduskasumit. Arvestades hasartmängusektori iseloomu on paljud Euroopa Liidu liikmesriigid ikkagi hasartmängusektorit puudutavates regulatsioonides üsna keelavad ning konkurentsi ja sektori vaba tegutsemise piiravad. Kõrgete maksude kehtestamisega püütakse piirata hasartmängu kättesaadavust ja paljudes liikmesriikides on hasartmängusektor kuulutatud osaliselt või isegi täielikult riigi monopoliks. Mõndades riikides oli valitsus saavutanud fiskaalpoliitilisi eesmärke tänu hasartmängusektori arengule ning sektori tegevusele soodustavale maksupoliitikale.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on analüüsida majanduses toimunud muutuste mõju hasartmängumaksu laekumise suurusele ning maksupoliitika eesmärkidele tuginedes hasartmängumaksu seadusele ja teooriatele ning hasartmängumaksu määrade erinevusele. Analüüsi aluseks on võetud Olympic Casino AS, kes on juhtiv hasartmänge pakkuv meelelahutus ettevõtte Eestis. Töö käigus soovitakse autori poolt analüüsida hasartmängumaksu muutusi ja selle põhjuseid 2006-2016 aastate jooksul ning majanduse mõju maksupoliitikale ja ettevõtte tegevusele. Aastate valik oli tehtud tuginedes erinevatele muutustele majandustsükklites antud perioodi. Antud ajavahemik andis võimaluse uurida maksupoliitika muutusi ja hasartmängusektori tegevust majandustõusu kui ka majanduslanguse ajal.

Käesoleva uurimistöo eesmärgini jõudmiseks on püstitatud järgmised uurimis- ja alauurimisküsimused:

Millised on peamised hasartmängu maksustamise teooriad, mida rakendatakse hasartmängu maksupoliitika kujundamisel ja analüüsimisel?

Kuidas on muutunud hasartmängude maksustamine Eestis?

Missugused muutused on toimunud hasartmängumaksutulu laekumisel aastatel 2006-2016?

Missugused muutused toimusid ettevõtte Olympic Casino tegevuses vaadeldud aastatel?

Missugused muudatused on toimunud hasartmängumaksus?

Uurimistöö jaguneb kolmeks osaks: teooria, seadusandlus ning andmete põhjal analüüs. Seadusandlus kirjeldab hasartmängumaksu seadust ja selle muutumist ning võimalike muudatuste põhjuseid kogu hasartmängumaksu seaduse ajaloo jooksul. Teooria pakub välja majanduslikke argumente hasartmängu maksupoliitika mõistmisel, kujundamisel ja analüüsimisel. Hasartmängu maksupoliitikat puudutavad teoreetilised väljaantud allikad on enamuse välismaa kirjandusest. Töös kasutatakse Saksa hasartmängu advokaadi M. Arendts'i teadusartikklit, Inglismaa majandusteaduste professori D. Forrest'i uuringuid, USA majandusteadlaste hasartmängusektori teadusajakirju ning artiklite analüüsi. Seadusandluse ja teooria abiga analüüsitakse Eesti hasartmängu maksutulu muutusi ja nende muutuste põhjusi. Analüüs on teostatud kasutades kvalitatiivset uurimismeetodit. Analüüsis kasutatavad arvulised näitajad on saadud avalikest e-andmebaasidest ning Olympic Casino AS raamatupidamisosakonnast. Uurimistöös kasutatakse andmekogumismeetodiks tööd tekstidega. Töök vajaminevaid andmeid koguti dokumendi ja sekundaarallikate analüüsi käigus ning tehti meediamonitoringut. Teooria osa leiti e-andmebaasidest, mis kuuluvad otsinguportaali Discovery. Andmebaas võimaldas otsida informatsiooni paljudest andmebaasidest korraga. Leitud teoreetiliste andmeallikate originaal keeleks on inglise keel. Teoreetilised artiklid on võetud teaduslikest sekundaarsetest andmeallikatest. Mõned teooria osas kasutatud teadusanalüüsid põhinevad Eesti läbiviidud uuringute analüüsil, kuid neid on võrdlemisi vähe, sest Eestis on väga vähe uuritud hasartmängu maksupoliitikat ning enamuse teaduslike materjale pärineb välismaa teaduskirjandusest. Töös kasutatud maksuseaduse analüüs on saadud läbi dokumendi analüüsi. Kasutatud on määruseid ja seaduseid, seaduseelnõude seletuskirju, koosolekute protokolle, pressiteateid ja stenogramme, mis puudutasid hasartmängumaksu seaduse muudatusi. Seadusandluse analüüsis kasutatakse varem läbi viidud asjakohast uurimust. Hasartmängumaksu seaduste võrdlemisel ja erinevuste

väljatoomisel kasutatakse seaduste muutmise seaduseid ja redaktsioonide võrdlusi. Uurimistöö analüüsi käigus jõutakse järeldusteni kasutades ülalmainitud teooriate ja seadusandluse informatsiooni. Analüüsis kasutatakse samuti otsingumootorist leitud online-meedia artikleid, eliidi intervjuusid ja majandusteadlaste seisukohti.

1 Hasartmängud ja nende maksustamine (teoreetiline aspekt)

1.1 Hasartmängude turu reguleerimine

Panustamine ja erinevate hasartmängu teenuste kasutamine meelelahutus tegevuseks on muutunud normaalseks ja tavaliseks ajaviiteks suurele osale täiskasvanud inimestest. Seoses pideva areneva ühiskonnaga ja majandusega on inimestel võimalik kulutada rohkem raha vabaaja veetmiseks ning meelelahutuseks pakutakse erinevaid teenuseid ka hasartmängu operaatorite poolt, vaatamata sellele, et sotsiaalne kulu ja heaolu kadu võib olla suurem peale hasartmängu teenuse tarbimist. Hasartmäng kui meelelahutus ajaviide on muutunud tänapäeva ühiskonnas väga populaarseks. Riigi ülesanne on negatiivsete välismõjude ennetamine, tarbimisega kaasneva sotsiaalse kulu vähendamine ja majanduse jätkusuutliku arengu tagamine läbi õiglase maksupoliitika kujundamise antud valdkonna reguleerimiseks.

Hasartmängude valdkonda on vähe uuritud teadlaste poolt ning empiiriliseid uuringuid on tehtud samuti vähe. Leiduv ja olemasolev materjal on piiratud ja raskesti kättesaadav. Suurema osa hasartmängude regulatsiooni ja maksustamist puudutavat erialakirjandust leidub ainult võõrkeelsetest kirjandusallikatest. Eesti maksustamise analüüsi puudutavaid kirjandusallikaid ja uurimustöid on väga vähe, seega teoreetiline alus on võetud enamuse Ameerika erialakirjandusest. Vastavalt hasartmängusektori iseloomule on valdkonnale omane kõrgem maksustamise määr kui teistele majandussektori ettevõtete tegevusele. Maksumäära suuruse kujundamisel ja määramisel on võimalik rakendada erinevaid hasartmängu maksustamisele suunatud poliitikaid, mida ka allolev tekst tutvustab.

Siseriikliku õigusnormide kohaselt on hasartmängud sotsiaalselt ebasoovitavad ja tihti moraalselt küsitavad. Vaatamata sellele kasutab hasartmänguteenust suur osa Euroopa Liidu täiskasvanud elanikkonnast ja kasutab teenust kui meelelahutusajaviidet mängides raha peale. (Arendts, 2007)

Hasartmängude korraldamine on iseenesest mittesoovitav ja tauniv tegevus kuid sellegi poolest riik lubab hasartmängude korraldamist, kuid seda vaid, et saaks võidelda illegaalse hasartmänguga. Inimesele omase ja loomuliku mittemahasurutuvat mängukirge arvesse võttes, võimaldada riiklikku järelevalve all meelelahutusvõimaluse pakkumine ning selle kaudu ka kaitsta mängijaid kelmide eest. (Peedu, 2008)

Hasartmängusektor on kõrgemini maksustatud kui teised vabaaja veetmise valdkonnad, kuna on levinud arvamused, et see on sotsiaalselt mittesoovitav tegevus, mille tarbimist tuleb tõrjuda. Samas on riigile oluline maksude näol laekuv tulu. Maksupoliitika kujundamine sektoris, kus konkureerivad mitu ideed – saada võimalikult suur majandusrenti, hoolida tarbijate soovidest samal ajal neid rangelt reguleerides – on keeruline ja vastuoluline. (Isand, 2010)

Maksupoliitika kujundamine muudab keeruliseks hasartmängude kui vabaaja veetmise tegevuse vastuolulisus. Nimelt analüüsides hasartmängimisest tulnud tagajärgi võib välja tuua mitmeid tarbimisega kaasnevaid probleeme, mis mõjutavad otseselt ühiskonna heaolu suuruse taset. Teadaolevat hasartmängu sõltuvusse jäämise riski ja sellest tingitud negatiivseid tagajärgi püütakse mõjutada ja reguleerida range maksupoliitikaga, samas poliitika ei tohi ohustada hasartmängusektorist saadud positiivset kasu üldisele majandusarengule riigis.

Hasartmängudest saadud rahasid on traditsiooniliselt kasutatud heategevuse rahastamiseks. Seda iseloomustab nn. "patu maks", millega maksustatud toodete ja teenuste tarbimine on ebasoovitav kuid sellegi poolest inimeste seas populaarseks muutunud. Üks hasartmängude maksustamise põhjuseid ongi ajaloo jooksul teha tasa hasartmängude tarbimisest saadud kahju inimestele. (Ardents, 2007)

Oluline vahe hasartmängutööstusel teiste "patu" kaupade tööstustega on see, et kasiinod on kujundatud väga heaks eksporditavaks kaubaks. Ajalooliselt on kasiinosid peetud majandusliku kasu tootjateks läbi hasartmängu eksportimise ja pakkumise klientidele, kelle piirkondades on hasartmäng keelatud. Kasiinosid legaliseeriti piirkondades, kus puudus majandusareng ning saadavad ressursid olid kehvad. Tänu nendele majandusteguritele said kasiinod legaliseeritud näiteks Monacos ja Nevadas eesmärgiga elavdada majandust. Kui suur osa majandustegevusest on ekspordi kujul ning teenust osutatakse välismaa tarbijatele siis suudab koduriik toota majanduslikku tulu välismaa tarbijatelt. Sellise eksporditava tegevuse käigus toovad tarbijad hiljem oma kodumaale tagasi tarbimisega kaasnevaid negatiivseid välismõjusid. Negatiivsete välismõjude ülekandmine teistesse piirkondadesse alandab Pigou-laadset maksumäära suurust teenusele kodumaal, kuni suur osa negatiivsetest välismõjudest ei kanna enam kohalik majandus. Vastava teguri olemasolul hasartmängu teenuse pakkumise asukohas tuleks kehtestada madalam maks kui asukohas, mis on mõeldud kohalikele oma riigi elanikele. (Philander, 2013)

Tuntuim hasartmängu pakkumisele orienteeritud linn Las Vegas, mis asub Nevada osariigis USA-s oli esimene, kus legaliseeriti hasartmäng. Hasartmängud Las Vegases said legaliseeritud 1931. aastal majanduskasu toomise eesmärgil (Alward, 2017). Kasiino hasartmängude äri toob üleriigiliselt sisse üle 50 miljardi dollari. 20% sellest summast on pärit ainuüksi Nevada osariigist. Üks kolmandik kogu Nevada osariigi maksutulust tuleb hasartmängumaksust. Kasiinod, kus on rohkem kui 15 mänguautomaati, maksavad iga-aastast fikseeritud maksu suuruses 250 dollarit iga aparadi eest. Lisaks sellele on veel täiendav igakuine väärtuse põhine maks kuni 6,75% ulatuses hasartmängu brutotulult, mis on madalaim USA-s. Samuti on maksustatud tarbijale kuuluvad võidud varieerudes võidetud summast ja mängust 25-30% ulatuses. Välismaalaste võidud on maksustatud kõrgema määraga kui oma riigi elanike võitmised. (Las Vegas for Newbies, 2016)

Hasartmänguga samalaadsete ebasoovitavate toodete ja teenuste alla kuuluvad näiteks tubakatooted ja alkohol. Tarbimise osakaalu reguleerimiseks ja mõjutamiseks maksustab riik antud tooteid kõrgemalt. Kui tarbimist soovitakse vähendada, on kehtestatud maksumäärad kõrgemad kui toodetel, mille tarbimist ei ole vaja mõjutada. Teisisõnu, maksupoliitikaga soovitakse mõjutada sotsiaalse kulu tekkimist. Sarnase poliitika iseloomu võib siduda avaliku huvi teooriaga.

Valitsuse jätkusuutlik reguleerimine hasartmängu valdkonna õiglasel maksustamisel väljendub ka sotsiaalsete kulude vähenemises. Efektiivne reguleerimine seadusandja poolt tähendab hasartmängu aususe ja võitude väljamaksmise võimaldamise. Samas peaks seadusandja kaitsma õiguspäraseid korraldajaid ebaausate hasartmängu korraldajate eest. Selline regulatsioon aitab valdkonna usaldusväärsusele tervikuna. (Peedu, 2008)

Erialakirjanduses on leitud tõendeid, et finantskriisi ajal oli hasartmängu valdkond populaarseks tuluallikaks riigile, mis tõttu oli finantskriisi järgselt seadusandjad legaliseerinud või laiendanud hasartmängu tööstust. Näitena võib siin kohal tuua Ameerika Ühendriikide Mississippi kasiino tööstuse positiivse mõju ühiskonnale peale orkaani Katrina põhjustatud loodusõnnetust. Samuti lootsid Ameerika Ühendriigis Detroit linnas pankrotistunud linnaametnikud kasiino maksutulu peale, millest taastada linn. (Calcagno ja Walker, 2016)

Riigi poolset reguleerimise vajadust võib vaadelda erinevate majandusteooriate käsitluses. Avaliku huvi teooria järgi on hasartmängu valdkonna range reguleerimise ja maksustamise efekt positiivse mõjuga. Maksustamisega ja muude regulatsioonidega soovitakse vähendada

hasartmängimisest tekkinud sotsiaalseid kulusid. Teooria kohaselt võib väita, et riikide soov hasartmänguvaldkonda maksustada ja reguleerida on tingitud sotsiaalse kulu vähendamise soovist. Adolf Wagneri teooria kohaselt kui riigi elanikkonna sissetulekud tõusevad siis sellega kaasneb ka poliitikute tegevuste osakaalu tõus. Kuna regulatsioon ja maksustamine on üks vorm valitsuse tööst siis see omakorda suureneks. Antud kontekstis võib öelda, et elanike sissetuleku tõusmisel soovivad seadusandjad suurendada hasartmängusektori maksumäärasid. Kui riik on sõltuv kasiino tööstuse maksutulust siis seadusandjad reguleerivad valdkonda selliselt, mis soodustaks hasartmängu valdkonna arengut. Siinkohal võib välja tuua ühiskondliku lepingu teooria (Leviathan), mille kohaselt on poliitikud omakasupüüdlid ning püüavad maksimeerida oma võimu ja maksutulu, suurendades maksumäärasid hasartmängusektoris. (samas, 2016)

Ühiskondliku lepingu teooria seletab seisukohta, et valitsus vaatab hasartmängusektorit majanduse arengut soodustava tööstusena, mis tänu kõrgetele maksudele riigile tulu toob. Hasartmängu maksustamine võib olla väga heaks eelarve mõjutamise vahendiks. Hasartmängu legaliseerimise üks põhjustest on riigile vajaliku kasumi toomine maksutulust ja eelarve suurendamine. Maksumäärade tõstmise vajadus hasartmängusektoris võib olla tingitud riigi eelarve suurendamise vajadusest kuna hasartmängude pealt laekuv maksutulu toob riigile head kasumit. Pankrotistumise äärel või suurtes riigivõlgades asuvate riikide päästmiseks võib hasartmängusektori arengut soodustav maksupoliitika olla väljapääsuks probleemidest. Valdkonna maksustamine peaks toimuma sellisel viisil, mis tooks enam kasumit riigile samal ajal regulatsioonid ei tohiks takistada sektori arengut vaid soodustada hasartmängusektori tegevust.

Seadusandlikud ja reguleerivad organid mõjutavad hasartmänguteenuse lubamise ulatust ja määravad kindlaks isikute ringi, kes jagavad hiljem maksutulust saadud hüve. Kasumit tootva teenuse majandusrendi sihtotstarbeline jagamine „headele asjadele” võib muuta „saajate” käitumist „renti otsivaks”. Kuna hasartmängu turu potentsiaal on kõrge, siis konkureeriva ja piiranguteta turu puhul võiks ka nõudlus selle teenuse järgi olla suurem. Hasartmängusektori üheks kõrge maksustamise põhjuseks on riigile või omavalitsusele kasumi saamine eraomandis olevast hasartmängutööstusest. (Isand, 2010)

Sellele asjaolule leiab tõestust ka ülaltoodud ühiskondliku lepingu teooria (Leviathan), mille kohaselt seadusandlikud võimud soovivad makse suurendades rohkem maksutulu saada ja

kasumit maksimeerida. Kuid antud juhul võib välja tuua ka avaliku huvi teooria, kuna maksutulust saadud rahasid kasutatakse heategevuse rahastamiseks. Heategevuse rahastamist võib seostada üksikondliku sotsiaalse kulu vähendamises soovist.

Monopolistliku turu võimalustes hoitakse hasartmängu hind kunstlikult kõrgena samal ajal kui konkuretsiga turul iseloomustab hasartmängusektorit kõrgete maksude olemasolu. Eestis on avatud ja konkuretsiga majandus ning seega erinevaid hasartmängu teenuseid pakuvaid operaatoreid on mitu. Eesti avatud majanduses on hasartmängu teenuse pakkujad tulnud ka välismaalt. Autor toob näitena USA asustatud kaughasartmängu teenuse pakkuvat operaatorit Pokerstars.com, mis tegutseb Eestis turul ning on üks populaarsemaid online-pokkeri mängimise veebilehekülgi. Pokerstars.com on Eesti kodumaise Olympic Entertainment Group online-kasiinode konkurent.

Avatud ja konkuretsiga majanduses kunstlike kõrgete hindadega teenused ei võimalda tarbijate piiramist vaid mõjuvad negatiivselt vaid teenuse pakkujale. Eestis kunstlike kõrgete hindadega hasartmängu teenused "põleksid" kiiresti läbi kuna teenuse pakkujaid on mitu seega tarbijad, kes on tundlikud hinna suhtes, valiksid madalamate hindade kasuks. Konkurentsi olemasolul mõjutatakse hasartmängu teenuste pakkumist läbi kõrgemate maksude kehtestamise teenusele.

Riigi reguleerimis vajadus ja kõrge maksustamine hasartmängusektoris on tingitud hasartmängu teenuste populaarseks muutumisest. Hasartmängu populaarsusele mõjuvad soodsalt erinevad asjaolud (Isand, 2010):

1. elanikkonna sissetulekud on pidevalt kasvanud ning seetõttu on tekkinud võimalus ja soov kasutada järjest rohkem raha meelelahutusele ja vabale ajale;
2. üldine moraalne ja eetiline suhtumine hasartmängu on muutunud liberaalsemaks, seda ka kristliku koguduse hulgas;
3. hasartmäng on lõimunud teiste populaarsete tegevusaladega, nagu spordiüritused, võiduajamised, oskus- ja õnnemängude võistlused, mida sageli vahendatakse just enim levinud meelelahutuskanalite kaudu nagu televisioon, trükimeedia, elektrooniline kommunikatsioon;
4. kiirelt on arenenud arvuti, interneti ja telekommunikatsiooni valdkonnad, mis võimaldavad pakkuda järjest uusi teenuseid.

Hasartmängusektori regulatsiooni loomisel tuleb arvestada sektori majanduslikku väärtust ning samas ka sektori poolt võimaliku kaasnevate riskide suurust ja iseloomu. Seadusandlikul võimul on oluline leida vastav valdkonna reguleerimis meetod arvestades riigi majanduslikku olukorda ja turu iseärasusi. Jätkusuutliku ja õiglase maksusüsteemi loomine annab võimaluse vastutustundliku hasartmänguvaldkonna arengule ning see annaks omakorda riigi fiskaalsete võimaluste tekkeks hasartmängusektori maksutulust.

1.2 Hasartmängude maksustamine

Hasartmängude maksustamine on riigiti väga erinev, seega maksukoormuse võrdlemine on raske. Hasartmängumaksu väljendatakse protsendimääras või kuus/aastas fikseeritud summana. Maksustamise alla võib kuuluda tulu (millest on mahaarvatud võidud) või teenuse pakkuja ärikulud, kogu kasumi maksustamine (bruto tulu) või võitude maksustamine. Mõned riigid on kehtestanud võidetud tulu suurusest sõltuvad progresseeruvad maksumäärad. Paljud Euroopa Liidu liikmesriigid nõuavad alustamistasu ja litsenside uuendamistasu mingi perioodi jooksul või nõutakse lisaks maksude maksmisele ka avalike kohustuste täitmist või toetuste jagamist. Kõrget maksumäära on mõistlik kasutada juhul kui pakutav kaup või teenus ei ole hinnatundlik, tarbimine on intensiivne või kui tarbimisega kaasneb märkimisväärne kahju väliskeskkonnale. Kaks esimest printsiipi on seotud turuga, kolmas mõjudega ühiskonnale. (Isand, 2010)

Hasartmänguliikide maksustamisel võiks valitsus lähtuda nende tarbimisega kaasneva kahju suurusest, ehk sellest kuivõrd suure sõltuvuse riskiga on mänguliik. Kuna mänguautomaadid, kihlveod ja kaughasartmäng tekitavad kõige enam sõltuvust, siis oleks otstarbekas neile rakendada kõrgemat maksumäära. Eestis on näiteks kaughasartmäng maksustatud äärmiselt madalalt. Hasartmängumaksu tõustes on ootuspärane, et mängijate arv väheneb. Probleeme tekitab aga mitte mängijate hulk, vaid riskirühma kuuluvate mängijate poolt panustatud raha. See, kas mängule kulutatud raha hulk väheneb maksude suurenedes, oleneb sellest, kas probleemsete ja patoloogiliste hasartmängijate nõudlus on elastne või mitte. Teadlased on seisukohal, et sõltlaste nõudlus on mitteelastne ehk hinna tõustes nõudlus ei vähene. Hasartmängumaksu tõustes suureneks ka sõltlaste poolt kulutatud raha ning sellega kasvaksid ka mängusõltuvusega seotud probleemid. Sõltlaste hinnatundlikkus vajab täiendavaid teaduslikke uuringuid. Paljud uurimustööd kinnitavad, et vastutustundlikud, meelelahutust

nautivad hasartmängijad on väga hinnatundlikud ja nende nõudlus on elastne. Teenuse hinna tõustes kaotaks enamus mängijatest olulise osa tarbija kasumist. (Isand, 2010)

Hasartmängude mängijaskonna uuringud viitavad hasartmängijate osakaalu tõusule kuid patoloogiliste mängijate osakaal vastutustundlike mängijate suhtes ei ole oluliselt suur, seega hasartmängude hinna tõustes oleks suurem osa tarbijaskonnast kaotanud teenuselt saadavast tarbija kasumist. Samas on uuringutes selgunud, et kaughasartmängu tarbijate vanuseline koosseis on oluliselt laiem kui kasiino mängude. Nimelt saavad kaughasartmängu tarbida ka alaealised noored, kes on väliskeskonna mõjutustele palju tundlikumad kui täiskasvanud. Risk tulevikus mängusõltuvusse jääda võib alaealistel olla suurem.

Järeldusena eelpool toodust võib väita, et kõrge maksustamise näol ei pruugi saavutada sotsiaalse kulu vähendamist vaid vastupidi probleemid probleemsete ja patoloogiliste mänguritega võivad süveneda, samal ajal kui vastutundlikud mängijad, kellele hasartmänguteenus tegelikuses mõeldud on, tarbiks teenust vähem. Probleemsete mängurite mitteelastne nõudlus suurendaks veelgi sotsiaalset kulu ning tooks mängusõltlastele erinevaid võimalikke probleeme nagu näiteks depressioon, enesetapumõtted, alkoholism, perevägivald, narkomaania, töötus jne. Sobiva maksumäära leidmisel hasartmängule tuleks arvestada mängu iseloomu ja riigis olevate mängurite omadusi (kas probleemsed või mitte), et võimalikul viisil vähendada hasartmängimisega kaasnevat sotsiaalset kulu. Eestis on läbi viidud uuringud, mis grupeerivad mängureid ja aitavad mõista patoloogiliste ja probleemsete mängurite osakaalu ühiskonnas. Sellise iseloomuga uuringud on heaks abistavaks instrumendiks maksupoliitika kujundamisel vastavalt tarbija käitumise iseloomule. Tänu probleemsete mängurite osakaalu tuvastamisele on võimalik teha nii mõnigi otsus tekkinud sotsiaalse kulu vähendamise kasuks. Samuti on aluseks maksusüsteemi muutmisel mõjusamaks nii riigi majanduse kui ühiskonna heaolu mõttes.

Hasartmängu efektiivse maksumäära leidmisel tuleks lähtuda ka hasartmängu nõudluse ja pakkumise analüüsist. Hasartmängu nõudluse analüüsimisel tuleb selgeks teha hasartmängu iseloomustavad näitajad. Hasartmängu tarbimisel on raske määrata kogust ja hinda. Tarbitavaks koguseks on panusele kulutatud raha summa. Hinna defineerimisel peab arvestama seda, et tarbija võib juhuslikult saada võidu kaotuse asemel. Seega sõltub kaotatud summa suurus juhusest, mis tähendab, et hind on eeldatav kaotus tehtud panuse kohta. (Forrest, 2010)

Hasartmängu kasumiks operaatorile, juhul kui mängija mängib operaatori vastu, on tarbitud hasartmängu koguse ja väljamakstud võitude vahe. Seda nimetatakse kogu mängu kasumiks ehk gross gaming revenue (GGR), mis otsetõlkes tähendab hasartmängu brutotulu. Levinud on ka hasartmängu mudel, kus operaator on vahendaja ning mängijad mängivad üksteise vastu (kaughasartmänguna mängitav pokker, kihlveod, kasiino poolt korraldatavad turniirid). Sellisel juhul kujuneb operaatori kasumiks fikseeritud protsent panustelt, mida võib nimetada ka kasutustasuks. Liigsest hasartmängimisest põhjustatud kahju on seotud kaotatud rahaga. Sotsiaalsest kulust lähtudes tuleks hasartmängu puhul maksustada mängija kaotusi, ehk operaatori kasumit. Juhul, kui operaatori kasum on teatud osa panustelt, ei saa seda otseselt siduda tarbija kaotusega ning maksustada tuleks pigem panustest laekunud summat. (Isand, 2010)

On tehtud uuringud kuidas saab kohaldada normatiivset maksu teooriat hasartmängumaksu poliitika kujundamisel. Analüüsid viitavad, et fikseeritud ühekordne maks võib olla eelistatum kui hasartmängu brutotulu maksustamine. Teooria kohaselt hasartmängu liike, mille nõudlus on hinnatundlikum ja mis omavad positiivset mõju majandusele tuleks maksustada suhteliselt madalalt. Nn. "patu-maks" on selleks, et tõsta majanduslikku heaolu ja ainult sellisel juhul, et maksu määr ei kahjustaks võrdlemisi nii operaatorit kui ka tarbijat-mängurit. Normatiivne hasartmängumaksu poliitika analüüs, toetudes majandusteooriale ja empiirilistele andmetele, annab kirjelduse kuidas valitsus peaks hasartmängusektori maksustamist reguleerima, et maksimeerida majanduslikku heaolu. Sageli on poliitilised otsused maksumäärades tehtud teistel eesmärkidel, kui majandusliku heaolu suurenemine. Mõned uuringud on näidanud, et hasartmängu sektori kõrgete maksumäärade kehtestamise eesmärgiks on riigi maksutulu suurendamine, mitte negatiivsete välismõjude vähendamine ja majanduslikku heaolu maksimeerimine. Maksumäärad peegeldavad tihti ühist riigi poliitilist eesmärki tõsta riigieelarvet ning nõ. karistada patust tegevust. Normatiivse maksu teooria poliitilised soovitusel võivad olla vastuolus üksteisega kuid sellegi poolest käsitletav. (Philander, 2013)

Normatiivsest teoriast lähtudes iseloomustab esimest-head maksustamise printsiipi mitte-moonutav maks, mis väljendub fikseeritud summana. Üldiselt muudab maks maksustatud toote hinda kulukamaks nii tarbijatele kui tootjatele. Maksu mõju ei pruugi põhjustada kõikide tarbijate valiku muutusi kuid marginaalsete tarbijate otsustus muster võib sellegipoolest muutuda. Sellise maksu mõju moonutab majanduslikke otsuseid negatiivses suunas ning

seega vähendab majanduse võimalikku maksimaalset kasumit. Valitsuse poolt kontrollitaval hasartmängutööstusel, kus kasiinode ja mänguoperaatorite arv on piiratud valitsussektori poolt, võib madal fikseeritud hasartmängumaks olla kasulik ja mitte-moonutav. (samas, 2013)

Kui maksustamise alla kuulub hasartmängu brutotulu maksustamine siis olukord on teistsugune. Väärtuse põhise hasartmängu maksustamise kvootidega turul on probleem selles, et firma kellel on monopoolne jõud turul hoiab teenuse pakkumise madalamal tasemel kui on konkurentsi tasakaalu tase. Väärtuse põhise maksu lisamine võib põhjustada operaatoritele ühikukulu suurenemise, põhjustades omakorda täiendavaid moonutusi. Samal ajal kui fikseeritud maks edastaks monopoolse hinnakujunduse valitsusele. Philander (2013) laiedab hasartmängu monopoli mudeliga turule kaht mängija tüüpi: hinnatundlikud vabaaja mängurid ja mitte-elastsed probleemsed hasartmängijad. Tema uuring näitab, et turul kus on pakkumine piiratud ühe kohaliku monopoliga, tarbijad/mängurid eelistavad fikseeritud ühekordset maksu samal ajal kui operaator eelistaks väärtuse põhise maksustamist. Valitsus, kes soovib maksutulu suurendada on kalduvuses maksutada hasartmängu fikseeritud ühekordse maksuga, mis on võrde kogu operaatori monopoolse puhastuluga – efektiivne rendi ülekandmine tootjalt. Väärtuse põhise maksustamise puhul jääb monopoli omanikule alles siiski mõni majanduslik rent ebatäiuslikku maksu mehhanismi tõttu. Ühekordse fikseeritud maksuga on tarbijatel võimalik saada rohkem avalikke hüvesid kui väärtuse põhise maksuga. Väärtuse põhise maksuga on vabaaja mängurite tarbimise tase moonutatud rohkem kui probleemsete hasartmängijate oma, kelle hinnatundlikkus on mitte-elastne. Vabaaja mängurite tarbimise määr on seega ebaproportsionaalselt vähendatud võrreldes hasartmänguritega. Seetõttu jääb suurem osa maksu rahastamiseks probleemsete hasartmängurite kanda. Selline ebavõrdsuse esinemissagedus on veel üks põhjustest miks eelistada fikseeritud ühekordset maksu hasartmängu brutotulu maksustamisele.

Ühekordse ja fikseeritud maksu kasutamise võimaluste puudumisel, võib kasutada optimaalset kauba maksu struktuuri. Philander'i (2013) uuringus on öeldud, et kauba maks peaks põhinema nõudluse tundlikusel hinna muutuse suhtes ja nõudluse olemasolul kauba tarbimisel teistel turgudel. See tähendab, et kaubad, mille nõudlus vastab hinna muutusele, tuleks maksustada kõrgemalt, sest on vähem muutusi tarbimises. Kauba maksu mõju hasartmängu teenusele peab olema tasakaalus teiste seotud teenuste nõudluse muutuste suhtes. Näiteks kui kasiinod on tihedalt seotud turismi ja majutusega siis kõrge hasartmängu brutotulu maksumäär võib negatiivselt mõjutada maksutulu majutusasutustelt.

Teoreetiliselt õige hasartmängu maksupoliitika on kaheosaline. Hasartmängutööstus ei pruugi olla hea kandidaat edaspidise maksumäära tõusule. Uuringutes selgus, et keskmine hasartmängu elastsuse väärtus on $-1,57$. Selline väärtus võib tulla ka sellest, et maksud on kõrged monopolistliku turu omadustes. Mõnel juhul on täheldatud, et loterii on tavaliselt mitte-elastne hasartmängu tüüp seega loterii kõrge maksumäär on garanteeritud ja põhjendatud. (samal, 2013)

Käesoleva uuringu teise aspektina oli toodud normatiivse poliitika keerukus tänu hasartmängutööstuse omavahelistele sidemetele ja sidemetele turismi valdkonna vahel. Näiteks loterii maksust madalam hasartmängumaks võib tuua täiendavat mõju teistele majandusvaldkondadele (turism, hotellindus). Kõrge hasartmängumaksu määr kasiinodel võib vähendada teistest valdkondadest laekunud maksutulu. Väiksem maksumäär kasiinodel, et nad omakorda täiendaksid turismi tööstust, peaks olema tasakaalus kõrgemalt maksustatud loteriidega. Sarnaseid argumente saaks kasutada ka teiste hasartmängu vormide juures, analüüsides nende nõudlust ja elastsust. Hasartmängumaksu poliitika tegemisel tuleks lähtuda põhjalikust empiiriliste mudelite analüüsist, et tasakaalustada maksu mõju mujal majanduses. (Philander, 2013)

Philander'i (2013) analüüsis räägitakse ka maksustamise viisidest välismõjude olemasolul ehk kui kasu või kahju on tekkinud tänu kolmandatele mõjutajatele. Eriti kui kauba tarbimine toob endaga kaasa kahju ehk negatiivse välismõju siis teadlaste Pigou ja Baumoli arvates tuleks see kaup maksustada kõrgema määraga. Selline Pigou-laadne maks peaks olema võrdne negatiivse välismõju suurusega, mida on põhjustanud kauba tarbimine. Maksu eesmärk on mõjutada tarbimisest põhjustatud sotsiaalse kulu suurust. Kui kauba tootmisest tulnud kasu on suurem kui kauba tootmisele kuuluv hind ja maksu kulu, siis oleks majanduslikult tõhus tootmine jätkata. Kõrgem maksumäär võib olla soovitatav kui "patu-maks" on suuteline kompenseerida moonutava maksu mõju mujal majanduses, nagu näiteks kõrge tulumaks, mis vähendab stiimulit töötama. Kõrged maksud hasartmängusektoris on normatiivsest teoriast lähtudes vajalikud sel juhul kui maksu suurus on vastavuses sotsiaalse kulu suurenemise määraga. Kuid maks ei saa olla võrdne probleemse mänguri otseste kuludega. Arvestades välismõju suurust, peaks eraldi välja tooma probleemsete mängijate poolt põhjustatud sotsiaalset kulu. Välismõjudega arvestatava maksupoliitika teooria kohaselt peaks kõrget maksumäära rakendama nendele hasartmängudele, mida tarbib enamuse probleemseid mängijaid ja on kõrge sõltuvuse tekitamis riskiga. Maksumäära suurus oleks hasartmängu

sõltuvuse esinemise sageduse näitajaks vastaval hasartmängul, mis annaks omakorda infot firmadele, kes soovivad edendada ja investeerida vastutustundlikkusse hasartmängimisse. Kuid Pigou- laadne maksupoliitika lähenemine uuringute empiiriliste andmete kohaselt ei ole kõikjal tunnustust leidnud. Näiteks kõige rohkem sotsiaalselt kulu põhjustavad hasartmängud Austraalias ei olnud maksustatud kõrgema määraga kui teised, vähem agressiivsed hasartmängud.

Hasartmängumaksu määrast on vähe keskendatud teoreetilistes allikates kuid avalikus arutelus on kerkinud esile küsimus mil määral on hasartmängumaks regressiivse iseloomuga. Teisisõnu on küsimus selles, kas vaesemad piirkonnad kipuvad suurendama maksumäära maksutulu suurendamise eesmärgil. Paljud akadeemilised uurimistööd on samuti uurinud vastavat maksupoliitikat ja leidnud, et hasartmängu maksud kipuvad olema üsna regressiivsed. Näitena on siinkohal loterii, mille pileti hind on sama kõikidele tarbijatele olenemata nende sissetuleku suurusest ja võimalustest, isegi kui suurema sissetulekuga inimene soovib maksta rohkem siis ta seda teha ei saa. Samal ajal kui kasiinodes saavad kõrgema sissetulekuga mängurid mängida suuremate panustega ja aparaatidel või mängulaudadel, kus on madalama sissetulekuga mänguri mängimine piiratud või kogunisti võimatu. Loteriid mängiv mängur soovib suurendada enda jõukuse taset, mitte ei mängi meelelahutuse tegevuse eesmärgil. Loosimised, milles on väike meelelahutuse tegevuse väärtus ja suhtelised suured auhinnad võrreldes osalemise kuluga, on ideaalne hasartmäng mänguritele, kelle motiiviks on rikkuse suurendamine. Teisalt, on fikseeritud koefitsendiga hasartmängud meelitamiseks mängureid, kes soovivad saada meelelahutust, mitte rikkuse suurendamise eesmärgil. (Philander, 2013)

Idee maksu tagasikantavusest juhib rohkem tähelepanu avalikku arutelu kui teadlaste diskussioone, sest jaotusprobleemide mõju sageli eiratakse teoreetikute poolt. Täielikul maksu tagasikantavusel tuleks rõhutada maksu kogumõju, pärast avaliku tulu ümberjaotamisel läbi valitsuste kulutuste. Näiteks saab tuua regressiivse maksu omadust olla tegelikult progressiivse mõjuga kui tulu jaotatakse ümber madalama sissetulekuga isikutele. Loterii maksutulu võiks kasutada, et alandada tulumaksumäära madalama sissetulekuga inimestele või maksust saab valitsus rahastada pakutavaid avalikke hüvesid, mis on mingil põhjusel madalama sissetulekuga inimeste jaoks ebaproportsionaalselt kasutatavad. (samas, 2013)

Kui valitsus sooviks läbi maksupoliitika suurendada hasartmängusektorilt saadava maksutulu suurust omakasu eesmärkidel, olenemata hasartmängimisega kaasnevate riskide olemasolust, siis valitsus rakendaks kõrget maksumäära nendele mängudele, mille nõudlus on mitte-elastne. Antud juhul suureneksid maksumäärad hasartmängudel, mis on tegelikult suurema mängusõltuvusse jäämis riskiga. Sellise maksupoliitika loomisel eeldatakse, et riskirühma kuuluvaid hasartmänge tarbitakse vastutustundlike mängijate poolt vähem samal ajal kui patoloogiliste mängurite valikuid kõrge maksumäär ei mõjutaks. Valitsus tõstaks küll riigi maksutulu kuid sellevõrra suureneks ka sotsiaalne kulu, mille tegelikeks põhjustajateks antud olukorras on patoloogilised mängurid. Samas võib öelda, et suuremate määrade kehtestamisel võib alaneda sõltuvusse jäämis riskiga mängijate osakaal antud mängude tarbimisest, kuna meelega lahutuslike eesmärkidega mängijate nõudlus on väga elastne.

2 Hasartmängude maksustamine Eestis

2.1 Hasartmängude maksustamist reguleeriv seadusandlus

2.1.1 Seadusandlus 1992-2002

Eesti esimene ametlik hasartmänguvaldkond vajab riigi poolt reguleerimist, et mõjutada hasartmänguteenuse suurust ja pakkumise osakaalu turul. Hasartmängumaksu seadusandlusel on pikk ajalugu, mis on alguse saanud 1992. aastal vastu võetud hasartmängumaksu seadusega ning seaduse viimane muudatus oli tehtud 2015. aastal. Järgnevas alapeatükis tuuakse välja olulised erinevused, uuendused ja muudatused, mis olid tehtud hasartmängumaksu seaduses kogu Eesti Vabariigi ajaloo jooksul. Kõige rohkem muudatusi hasartmängumaksu seaduses kogu aja jooksul oli tehtud hasartmängumaksu tuludest saadud summa ümberjaotamisel ning hasartmängu maksustamise määrade muutmisel. Hasartmäng on ajaloo jooksul saanud populaarseks ja pidevalt arenenud, seega jätkusuutlikuks riigi majanduse ja sotsiaalse arengu tagamiseks on vaja seaduseid pidevalt korrigeerida ja muuta vastavalt riigis valitsevale majanduskliimale, et areng toimiks õiglaselt arvestades hasartmängusektori iseärasusi. Euroopa Liidus käsitletakse hasartmängu kui mittesoovitavat meelelahutust, kuna see võib tekitada mängimise sõltuvust ja sellega kaasnevat negatiivseid mõjusid, seetõttu ei peaks hasartmängumaksu seaduse regulatsioon soosima sellise teenuse veelgi laialdasemat levikut ja tarbimist (Isand, Põrk, Tuusis, Suurorg, Rebane ja Lilover 2013).

Esimene Eesti Vabariigi hasartmängumaksu seadus (edaspidi HaMMS) võeti vastu Ülemnõukogu poolt 1992. aastal. Seaduse kohaselt hasartmängumaksuga maksustati hasartmängu korraldamisest saadav ööpäeva brutotulu ehk operaatori puhaskasum, mis seaduse tähenduses tähendas hasartmängude korraldajale laekunud rahalisi vahendeid. Kusjuures loteriid ei kuulunud HaMMS mõju piirkonda, kuna neid sai korraldada ainult heategevuslikel eesmärkidel. Hasartmängu maksumäär oli seaduses ettenähtud 10 protsendi ulatuses, mis laekus 3 erineva asutuse finantseerimiseks (RT 1992, 35, 458):

1. 77 protsendi ulatuses sihtotstarbelisena Eesti Sotsiaalfondile lastepolikliinikute, haiglate- ja haiglate lasteosakondade majandusliku olukorra parandamise ja seadmete ostmise finantseerimiseks;
2. 13 protsendi ulatuses Eesti Punasele ristile;

3. 10 protsendi ulatuses Eesti Rahvuskultuuri Fondile.

Seadusest tulenevalt finantseerimis asutuste profiilist on näha, et juba algusest peale on hasartmängu maksutulu kasutatud heategevuse rahastamiseks. Selle üheks põhjuseks võibki olla hasartmängude kui ebamoraalse tegevuse heastamise eesmärk. Maksutulust finantseeritakse ühiskonnas abivajajate asutusi proovimaks heastada hasartmängimisega tekitatud kahju. Selline makstulu ümberjaotamine mõjub positiivselt nii kogu ühiskonnale kui ka hasartmängude operaatori mainele.

1993. aastal muutmise seadusega muudetakse mõnevõrra seaduse sisu ning sõnalist kasutust kolmes seaduse paragrahvis. Seaduses muudeti oluliselt ka maksumäära ja maksutulu laekumist. Muudeti ja sõnastati ümber HaMMS mõistes maksustamise ajaline kord. Vastavalt seaduse muudatusele kuulus edaspidi maksustamisele korraldajale laekuv ööpäeva brutotulu asemel ühe kalendrikuu brutotulu. Hasartmängumaksu määra tõus 10-lt protsendilt 30-ne protsendini, mis suurendas riigile laekuva maksutulu suurust. Seaduse muudatuse järgselt sai laekuva maksutulu asukohaks riigieelarve. Riigieelarvest kanti juba edaspidi hasartmängumaksust laekuvat makstulu üle järgmistele asutustele (RT I 1994, 1, 4):

1. 49 protsenti Eesti Puuetega Inimeste Kojale;
2. 30 protsenti Eesti Rahvuskultuuri Fondile;
3. 7 protsenti Punasele Ristile;
4. 7 protsenti Eesti Lastefondile;
5. 7 protsenti Eesti Lastekaitse Liidule.

1995. aastal vastu võetud seadus võrreldes esimese HaMMS oli oluliselt muudetud ja konkretiseeritud hasartmängumaksu objekti ning maksu maksja tähendust. Uue seaduse kohaselt on laiendatud hasartmängumaksutamise alla kuuluvaid tuluallikaid ja muudetud täpsemaks tuluallikate sisu tähendust. Seaduse kohaselt oli maksuobjektiks osavusmängu, totalisaatori ja kihlveo korraldamisest saadud tulu. Maksustati õnnemängude korraldamiseks kasutatavat mängulauda ja mänguautomaati, mis paikneb seadusega sätestatud ja lubatud mängukohas. Samuti maksustati loterii korraldamisest saadud tulu, mis võrdus loteriipiletite müügist saadud summaga. Kusjuures vana seaduse maksuobjekti alla kuulus vaid brutotulu maksustamine, mis arvatakse iga ööpäeva järgselt hasartmängukorraldajalt. Esimese HaMMS kohaselt ei kuulunud loteriid maksutavate objektide hulka mille võrra oli 1995. aasta seaduses

tehtud parandus ning loteriid olid arvestatud HaMMS juurde, mis tähendab maksustamise mõju laienemist. (RT I 1995, 95, 1630)

Seaduse laienemise põhjuseks on kiire areng hasartmängusektoris nii Eestis kui ka mujal maailmas. Inimeste seas on muutumas populaarseks kättesaadav ja legaalne hasartmäng kui ajaviide. Riigi majandusarengu võtmes ning valitsusele head tulu toov hasartmängutööstus vajas pidevalt jälgimist ja uute muutuste tekkel kiiret reageerimist ja seaduse muutmist. Antud muutuste põhjal seaduses võib öelda, et hasartmängutööstus arenes ning valitsus soodustas valdkonna arengut samas seda kõrgelt maksustades.

Järgmise muudatuse kohaselt oli hasartmängumaksu maksjaks õnnemängu, totalisaatori ja kihlveo korraldaja, kes omas vastavalt hasartmängu seadusele sätestatud korraldus- ja tegevusluba vastavate mängude läbiviimiseks. Maksu maksis osavusmängu korraldaja, kes oli saanud vastava kirjaliku nõusoleku valla- või linnavalitsuselt osavusmängu korraldamiseks. 1995. aasta seaduse kohaselt oli maksu maksjaks ka loterii korraldaja, kellele oli antud loteriiseaduse kohaselt loterii korraldamiseks vastav luba. (RT I 1995, 95, 1630)

Sellised olulised muudatused 1995. aasta HaMMS olid toimunud tänu vastu võetud esimesele hasartmänguseadusele, mis sätestas õiguslikud alused hasartmängu korraldamiseks ja esimesele loterii korraldamist reguleerivale loteriiseadusele. Enne hasartmänguseadust kuulusid enamus regulatsioonid hasartmängumaksu seaduse alla. Uue HaMMS kohaselt oli lisatud uus ja täpsustatud paragrahv õnnemängu, loterii, kihlveo, totalisaatori ja osavusmängu maksustamisperioodi korraldamisest. Eraldi paragrahvidena oli käsitletud ja välja toodud osavusmängu, kihlveo, loteriide ja totalisaatori maksustamine hasartmängumaksuga ja samuti ka õnnemängu korraldamise maksustamine. (RT I 1995, 95, 1630)

1995. aasta seaduse kohaselt tulid kasutusele maksumärgid, mille omandavad endale õnnemängu korraldajad ning mille kohaselt mängulaua või mänguautomaadi maksustamine toimus. Maksumärk kleebiti automaadi või mängulaua külge, mis tõendas hasartmängumaksu maksmist ja mis omakorda andis korraldajale õiguse paigutada automaat või mängulaud mängukohta. (RT I 1995, 95, 1630) Areneva mängutööstuse tegevuse jätkusuutlikuks kontrollimiseks paigaldati edaspidi maksumärgid. Maksumärkide kasutuselevõtt oli riiklikku järelevalve hõlbustamiseks. Kontrollijal oli võimalik kergelt ja kiirelt tuvastada kas antud hasartmäng kuulus maksustamise alla, seega lihtsustas riiklikku järelevalvet ja administratsiooni tööd.

Seadus muutis täielikult maksumäära, mis oli õnnemängu korraldamisel 3000 krooni automaadi ja 10 000 krooni mängulaua kohta kalendrikuus. Maksumäär kihlveo korraldamisel oli 30%, totalisaatori korraldamisel 5%, osavusmängu korraldamisel 18% ja loterii korraldamisel 16%. Hasartmängumaks osavusmängu, totalisaatori, õnnemängu ja kihlveo korraldamisel laekus 5% ulatuses valla või linna eelarvesse, olenevalt kelle haldusterritooriumil asus mängukoht. Ülejäänud maksutulu laekus riigieelarvesse, millest kanti edasi 30% Kultuurkapitalile, 7% endiselt Eesti Punasele Ristile ja ülejäänud 63% kasutati sihtotstarbeliselt laste, pere, vanurite ja puuetega inimestega seotud programmide ja ürituste toetamiseks. Loterii korraldamisel maksav hasartmängumaks laekus riigieelarvesse, mida kasutati sihtotstarbelisena ja tagastamatu rahalise abi andmiseks toetustena kultuuri-, spordi-, teadus-, haridus-, meditsiini-, sotsiaalhooldus- ja keskkonnakaitsealastele programmidele ning üritustele. (RT I 1995, 95, 1630)

Seaduse muudatusest võib järeldada, et riigieelarvesse laekuv maksutulu hasartmängust järjest suureneb. Ettevõtjaid huvitavad uued hasartmängud ja nende korraldamine ja läbiviimine, mis suurendab omakorda maksutulust saadud riigi rahalisi vahendeid. Maksutulust saadud rahaliste vahendite väikseim osa suunatakse valla ja linna valitsustele, mis on abiks haldusterritooriumil muudatuste korraldamiseks ning uute tulemuste saavutamiseks läbi kiire ja sujuva administratiivse töö ning ülejäänud summa läheb heategevusfondidele ning sotsiaalsetele programmidele, üldises mõttes ühiskondliku heaolu suurendamisele. Muutus oluliselt ka maksumäära iseloom. Vana seaduse kohaselt olid hasartmängud maksustatud protsendilise määraga ning olenemata hasartmängu iseloomust oli kõigile seaduse mõjupiirkonda kuuluvate hasartmängudele ühtne maksumäär. 1995. aasta seaduse protsentuaalsete maksumääradele lisandusid ka fikseeritud ühekordsed maksud, millega maksustati mängulauda ja -automaati. Selline suurejooneline maksumäärade muudatus nii iseloomus kui suuruses on tingitud kiirest hasartmängu tööstuse arengust riigis ning valitsuse võimes püsida järgi muudatustele, et arenev tööstus tooks riigi majandusele võimalikult rohkem kasumit. Kuid samas oli väga oluline riigi tulu suurendamisel käituda hasartmängusektoriga ettevaatlikult ja omada tugevat ja kindlat järelevalvet, vastasel juhul võis sotsiaalse kulu tase pärssida negatiivselt riigi majandusarengut.

Maksutulu ümberjaotamisel arvestati 5% valla või linnale, mis omakorda oli uudne võrreldes vana seadusega, kus makstulu kanti ainult vastavate heategevuseks suunatud sotsiaalsetele asutustele, heategevusfondidele ja polikliinikutele. Uus seadus tõi endaga kaasa maksutulu

valla ja linna valitsuste töö finantseerimiseks, tänu millele on põhjust arvata, et haldusterritooriumid rohkemate arvu hasartmängupaikadega olid jätkusuutlikumad arengus ning said rohkem avalike hüve pakkuda ka oma elanikele.

Seni suurimat diskussiooni põhjustas 2002. aastal vastuvõetud HaMMS redaktsioon. Diskussiooni tekitasid eriti laekuvate rahade ümberjagamise põhimõtete muutmine, mille põhjustasid eelkõige Kultuurkapitalile antavate summade suurendamine seoses kultuuriehitiste sihtkapitalile suunatud rahaga, et valmis ehitada KUMU. Eelmise seaduse muutmise ajast oli möödas 6 aastat, mille jooksul oli oluliselt suurenenud hasartmängu korraldajate käive ja mängukohtade külastajate arv, mis oli omavahel seotud. Eelkõige oli suurenenud iga üksiku mänguautomaadi ja mängulaua kasutatavus, kuid hasartmängumaksu maksti mänguautomaadile ja mängulauale jätkuvalt 1996. aasta kehtestatud määrades. Nendel põhjustel vajasisid eriti korrigeerimist hasartmängumaksu seaduses sätestatud hasartmängumaksu määrad. (Õunapuu, 2002)

Võrreldes eelmise redaktsiooniga, tõsteti maksumäära ühe mänguautomaadi kohta 4000 kroonile ning maksumäära ühe mängulaua kohta 12 000 kroonile. Spordiga seotud valdkonna hulgas oli eraldi toetusesaajana nimetatud Eesti Olümpiakomitee. Toetusesaajate hulgast olid välja arvatud keskkonnaprojektid, kuna keskkonnaprojektid olid piisavalt finantseeritud muudest allikatest, eelkõige keskkonnakasutusest laekuva raha kasutamise seaduse alusel, mis saadi Keskkonnainvesteeringute Keskuse Sihtasutuse vahendusel. (Õunapuu, 2002)

Uue seaduse kohaselt lisati maksustava objekti alla ka õnnemängu panuste summa maksustamine, mida ei korraldatud mänguautomaadil ega mängulaual. Hasartmängumaksu maksjaks seaduse kohaselt oli mis iganes hasartmängukorraldaja, kelle pani paika hasartmänguseadus. Vastavalt uuele liidetud § 4 oli hasartmängukorraldaja kohustatud tasuma hasartmängumaksu Maksuametile iga kalendrikuu 15. kuupäevaks. Samas oli seaduses reguleeritud ka Maksuameti tööd, nimelt maksumärgi mitte väljastamisel hasartmängukorraldajale temast mitteoleneval põhjusel oli õnnemängu korraldajal võimalik taotleda maksumärgi eest tasutud maksumäärade tagastamist või oli tagastamist võimalik taotleda ka siis kui maksumärk hävis õnnetusjuhtumi tagajärjel. (RT I 2002, 28, 158)

Maksumäära alandati kihlveo korraldamisel, mis langes 30%-lt 5%-le. Selline käitumine viitab asjaolule, et kihlveo korraldamine ei olnud enam niivõrd populaarne tegevus kui teised hasartmängud. Juurde tuli õnnemängu, mida ei korraldata mängulaua ega mänguautomaadil,

maksumäär mis oli 18%, 18% kiirloterii korraldamise maksumäär ja 10% arvloterii korraldamisel maksumäär. Uue mõiste "klassikalise loterii" korraldamisel kehtinud maksumäära tõesti 16%-lt 18%-le. Hasartmängumaks laekus ainult riigieelarvesse, mille tõttu oli välja jäetud 5% maksutulu laekumine valla või linna eelarvesse. Kultuurkapitalile laekunud summast, mille määra oli samuti tõstetud, 63% eraldati kultuurehitistele. Hasartmängumaksu toetuste saamise taotlused vaatas läbi Siseministeeriumi juurde moodustatud toetuste andmise komisjon. Riigikogu moodustatud nõukogu vaatas läbi taotlused spordi-, teadus-, haridus-, kultuuri-, laste-, noorte-, pere-, meditsiini-, hoolekandeprojektide ja vanurite ning puuetega inimeste projektide toetamiseks. (RT I 2002, 28, 158)

2.1.2 Seadusandlus 2005 -2009

2005. aasta seaduses tõsteti järjekordselt maksumäära õnnemängu korraldamisel 5000 kroonilt 7000 kroonile ühe mänguautomaadi kohta ja 15 000 kroonilt 20 000 kroonile ühe mängulaua kohta (RT I 2004, 84, 571). Maksumäärade pidev tõus oli tingitud sektori kiirest arnegust ning vajadust riigi poolt rangele regulatsioonile. Maksumäärade tõus oli ka väga kasulik riigieelarve mõjutamise vahend.

Alates 2005. aasta 1. juulist oli Maksu- ja Tolliamet hasartmängu järelevalveasutus ja korraldusloa väljaandja. Maksu- ja Tolliamet oli ka maksumärkide väljastaja mänguautomaatidele ja -laudadele. (D. Isand, V. Pihel, 2009) Järelevalve asutuse juurde kuulus riigieelarvesse laekuvate maksude haldamine. Tänu hasartmängude rohkusele muudeti maksu administreerimist lihtsamaks ja jälgitavamaks konkreetse valitsuse poolt moodustatud organiga, kes sai tegeleda vaid riigile laekuvate maksude haldamisega. Spetsialiseeritud asutus viitas laekuvate maksude rohkusele.

2009. aastal jõustunud muudatustega lisandus mitmeid uusi hasartmänguliike nagu kaubanduslik loterii, toto (totalisaator ja kihlvedu), kaughasartmäng ning õnnemänguturniir. Seadus kehtestas nendele mänguliikidele maksumäärad – kaubanduslikule loteriile 18% ning totole, kaughasartmängule ja õnneturniirile 5%. Arvloteriide maksumäära tõsteti 18%-ni endise 10% asemel ning osavusmängu. (Riigikogu, 2009) Uue seadusega muudeti ka olemasolevate hasartmängude maksustamise süsteemi, mis pidi lihtsustama maksu- ja tolliameti kui ka hasartmängu operaatori tööd.

Maksu- ja Tolliameti ettepanekul muudeti mänguautomaatide maksustamise süsteemi, kuna endine maksumärgipõhine toimimine oli muutunud ebaefektiivseks. Lisaks võrdsustati erinevate loteriide maksumäär. Uue seaduse kohaselt maksustati osavusmängu korraldamiseks kasutatavat mänguautomaati. Varem oli maksustatud osavusmänge korraldamist käibepõhiselt, mis aga oli küllaltki läbipaistmatu ja mille puhul oli maksulaekumine üpris prognoosimatu, seega oli mõistlik nendegi mänguautomaatide puhul kasutada süsteemi, mis õnnemängude korraldamiseks kasutatavate mänguautomaatide puhul oli end õigustanud (Isand jt., 2009). Uute mänguliikide rohkus ja hasartmängusektori areng oli maksusüsteemi muudatuste põhjuseks, sest vanad meetmed raskendasid uutes tingimustes efektiivset ja läbipaistvat toimimist.

Uuel loteriiliigil ehk kaubanduslikul loteriil oli maksustamise alla kuuluv võidufond, kui selle väärtus ületas 10 000 eurot. Maksustati toto(totalisaatori ja kihlveo koondnimetus) korraldamisest laekunud summat, millest olid maha arvatud võidud. Samuti lisandus uues seaduses õnnemängu ja osavusmängu kaughasartmängu liik, mille korraldamisel maksustamise alla kuulus panustest tehtud summa, millest olid maha arvatud võidud. Siin tuli välja tuua, et ka teisi hasartmänge sai korraldada kaughasartmänguna, aga kuna õnnemänge ja osavusmänge maksustati inventaripõhiselt, siis siin oli vaja sätestada maksuobjekt juhuks, kui neid korraldati inventarita. Järgitud oli sama üldpõhimõtet, mis traditsioonilistegi hasartmängude maksustamisel, seega oli maksu objektiks panustest konkreetsele mängule laekunud summa. Veel oli uue seaduse kohaselt maksustatud uut mänguliiki, milleks oli õnnemänguturniir, kus oli maksustatud osalustasude summa. (Isand jt., 2009)

Seaduse § 3 oli uudsena antud maksustamisperiood uutele hasartmänguliikidele. Kaubanduslikul loteriil oli selleks loterii korraldamise periood ning õnnemänguturniiril vastavalt õnnemänguturniiri reeglitele periood, mis algas õnnemänguturniiri osavõtutasude vastuvõtmisega ja lõppes osavõtutasude vastuvõtmise lõpetamisega. Varem olemas olnud hasartmänguliikidel jäi maksustamisperiood samaks. § 4–5 kattusid osaliselt senise regulatsiooniga, samas oli nendes ka muudatuste pakett, mis oli vajalik üleminekuks seniselt mänguautomaatide ja mängulaudade maksumärgistamiselt nende maksustamisele, mis vormistati Maksu- ja Tolliameti otsusega. Maksumärgistamise süsteemi uues seaduses ette ei nähtud. Maksumärkide väljastamine oli käesolevaks ajaks kaotanud oma otstarbekuse. Mängukohtades aastatel 2000–2006 läbiviidud kontrollide tulemusena oli selgunud, et aastate jooksul on mänguautomaadid muutunud. Näiteks ei olnud monitori peal täiendavat klaasi,

mille taha oleks olnud võimalus kleepida maksumärke. Uued automaadid olid varustatud puute-ekraanidega, millele ei saanud turvalisuse huvides maksumärke kleepida, kuna mängukohtades viibivad isikud võisid need rikkuda või koguni hävitada. Seetõttu kleebiti maksumärgid raskesti nähtavatesse kohtadesse, mis ei võimaldanud kliendil huvi korral välja selgitada, kas konkreetse mänguautomaadi või -laua eest oli hasartmängumaks tasutud, samuti raskendas selline märkide kleepimine oluliselt kontrollija tööd. (sammas, 2009)

Uus otsusel põhinev süsteem võimaldas kõikidel mängukohas viibijatel, sh järelevalveametnikel lihtsalt üle lugeda automaadid ja lauad ning võrrelda saadud andmeid otsuses toodud andmetega. Uus süsteem tagas kontrollijate efektiivsema ja kiirema tegutsemise ja kontrolli, mille tulemusel oli vähem häiritud mängukohtade normaalne tegevus ning oli ühelt poolt kasulik riigile kulude kokkuhoiu ja järelevalvealase tegevuse efektiivsemaks muutmise osas, teisalt vähendas see ka hasartmängukorraldajate halduskoormust. (sammas, 2009)

Lisandus uus osavusmängu automaadi maksumäär, mis oli 500 krooni ühe automaadi kohta. Maksumäär ei muutnud märgatavalt osavusmängu korraldajate maksukoormust, samas toimis maksustamisele tunduvalt läbipaistvamalt nii riigi kui ka osavusmängu mängijate jaoks võrreldes käibepõhise süsteemiga. Korrastati ka loteriide maksumäärasid. Olulisim sisuline muudatus puudutas arvloteriide maksumäära, mis ennem oli 10%, samas kui teistel loteriidel oli maksumäär 18%. Seadus enam eraldi arvloteriid ei nimetanud, kehtestades ühiseks määraks kõigile loteriidele 18%. Nimetatud muudatus oli ainuõige loteriiturul võrdse olukorra kehtestamiseks. Tõstes arvloteriide maksumäära 18%-ni, sai siiani korraldaja kasumiks läinud summat edaspidi hasartmängumaksuna riigieelarvesse laekumisel suunata heategevuslike eesmärkide toetamiseks. Samuti maksustati kaubandusliku loteriid 18%-ga. Sellise maksumäära kehtestamise põhjuseks oli see, et kaubandusliku loterii korraldaja jaoks oli sisuliselt tegu reklaamiga ning järelikult käibemaksuseaduse mõttes ettevõtlusega seotud kuluga ning seega sellelt sai makstud käibemaksu tagasi. Seega oli põhjendatud võidufondi maksustamine käibemaksumääraga samaväärsel tasemel. Topeltnmaksustamist siinkohal ei tekkinud, kuna tulumaksuseadus välistas korraldusloa alusel korraldatavate hasartmänguvõitude maksustamise tulumaksuga. Kaubanduslik loterii ennem selle sätte alla ei kuulunud, kuna kuni uue hasartmänguseaduse jõustumiseni ei käsitatud seda hasartmänguna. (Isand jt., 2009)

Kaughasartmängude maksumäära otsustamisel oli põhiliseks argumendiks muude Euroopa riikide regulatsioon samas valdkonnas. Riigid, kus kaughasartmängud olid lubatud, maksustasid üldjuhul kaughasartmänge tavalistest hasartmängudest märgatavalt madalama maksumääraga. Osa riikidest, kes maksustasid enne kaughasartmänge kõrgema määraga, olid välja töötamas eelnõu, millega muudeti maksumäär oluliselt. Seega oli Euroopasisese maksukonkurentsi tingimustes oluline sätestada kaughasartmängudele analoogses vahemikus maksumäär. 5%-line maksumäär oli sätestatud ka õnnemänguturniiridele. Hasartmängumaksu Nõukogu hakkas toetama lisaks pere-, meditsiini-ja hoolekande projektidele ning vanurite ning puuetega inimeste projektidele ka hasartmängusõltuvusega seotud projekte. Selle eraldise põhjuseks oli ilmselge vajadus leida vahendeid sõltlasega seotud probleemide lahendamiseks ja nagu ka rahvusvaheliselt oli kombeks, oli kohane seda teha nendest summadest, mis riik hasartmängude korraldajatelt maksuna sai. Hasartmänguseaduse alusel viidi teostatavaid toiminguid Rahandusministeeriumi toimingute alt Maksu- ja Tolliameti toimingute alla. Kuna hasartmänguseadusega olid kehtestatud uued hasartmängumaksu objektid siis oli väga tähtis, et uus HaMMS jõustuks võimalikult kiiresti, muidu oleksid jäänud uued mänguliigid vana HaMMS kohaselt maksuvabadeks. (samas, 2009)

2009. aasta HaMMS olid tehtud parandused maksumäärades kuna Eestisse alates 01. jaanuarist 2011. aastast tuli kasutusele euro. Vastavalt seadusele kehtestati maksumäärad uues rahaühikus. 1278,23 eurot ühe mängulaua kohta ja 447,38 ühe mänguautomaadi kohta ja 31,95 eurot ühe osavusmängu mänguautomaadi kohta. Prosendilised maksumäärad jäid samaks. (RT I 2010, 22, 108)

Majandusareng tõi 2009. aasta HaMMS hulgaliselt muudatusi. Juurde oli lisatud mitmeid uusi hasartmänge, mis jõudsid Eestisse välismaalt. Kehtestati konkurentsivõimelised maksumäärad, et Eesti hasartmängusektor oleks võimeline konkureerima teiste ettevõtetega Euroopa Liidu turul. Võib eeldada, et majanduslanguse ajal oli valitsuse poolt õige otsus legaliseerida uued hasartmänguliigid, mis oleksid majanduse elavdamise instrumendiks ning aitaksid riigieelarvet täita. Hasartmängusektori arengu soodustamine antud perioodil oli halveneva majandusolukorra leevendamiseks. Hasartmängude rohkus ja sektori kiire areng suurendas samuti ka mängimisest tulenevaid ühiskondlikke probleeme nagu hasartmängusõltuvus. Erinevad mängud köitisid aina enam inimesi, kelle negatiivseks tagajärjeks sai mängusõltuvus. Valitsus pidi arvestama sotsiaalse kulu suurenemisega ning

ohjama välismõjusid võimalikul viisil kasutades selleks edaspidi hasartmängumaksust saadud rahalisi vahendeid.

2.1.3 Seadusandlus 2015

2015. aasta HaMMS muudeti hasartmängumaksu seaduse sätteid, mis puudutasid hasartmängumaksu objekti ja hasartmängumaksu deklaratsiooni esitamise ja hasartmängumaksu tasumise korda ning maksumäärasid (RT I, 08.07.2014, 4).

Rahandusministeeriumi valitsemisala arengukavas 2013–2016 oli Eesti maksusüsteemi jätkusuutlikkuse suurendamiseks kavandatud strateegiline meede ohjata hasartmängu ühiskondlikult aktsepteeritavates piirides eesmärgiga maksustada tasakaalustatult kõik hasartmänguliigid 2014. aastaks. Tasakaalustatud maksustamine tähendas, et hasartmänguliigid olid maksustatud vastavalt nende omadusele tekitada mängijates hasartmängimise sõltuvust - raskeid hasartmänge tuli koormata kergetest enam. (Isand, Põrk jt., 2013)

HaMMS muutmise seadusega muudeti hasartmängumaksu objekti. Edaspidi ei maksustatud õnnemänguturniiri korraldamisel kasutatavat mängulauda 1278,23 eurot kuus vaid kehtestati 5% maksukoormus osalustasude summale, millest oli maha arvatud võidufondi laekuv osa. Muutmise põhjus seisnes selles, et kuivõrd ühte lauda mahub vaid üheksa mängijat, poleks 1278,23 eurose kuumaksu juures tagasihoidlikuma osalustasuga turniiride korraldamine mõeldav, eriti kuna selliseid turniire toimus tollal väga harva. Kombineeriti õnnemängu korraldamiseks kasutatava mänguautomaadi maksustamist, mis tõttu maksutatmise alla kuulus edaspidi 10% panustest laekunud summast, millest olid maha arvatud võidud ja ühe mänguautomaadi kohta 300 eurot kuus. Analüüsidest erinevaid mänguautomaadi maksustamise võimalusi jõuti järelduseni, et mänguautomaadile sobivaimaks maksuobjektiks oleks nn kombineeritud maksustamine, mis sisaldaks nii inventaripõhist (ühikulist) kui ka käibepõhist maksu. Sellega vähenes mängukorraldajate ebavõrdne kohtlemine, kuid samas oleks olnud maksubaas seotud nii inventari kui ka käibega. Ühikupõhise maksu eeliseks oli võimalus täpsemalt prognoosida maksulaekumisi ning tagada maksutulu laekumine kõikidelt mänguautomaatidelt. Kombineeritud maksuobjekti puuduseks oli keerulisem järelevalve ning suurem risk maksupettusteks. Mänguautomaatide maksuobjekti muutmine oli ajendatud eesmärgist korrigeerida mängukorraldajate maksukoormust, arvestades nende panusemahtude

suurusega. Kuna mänguautomaatidest laekuv maksusumma moodustas hasartmängumaksust riigieelarvesse laekuvast summast ligi poole, siis tuli mänguautomaatide maksumäära muutmisesse suhtuda väga ettevaatlikult, et mitte seada ohtu riigieelarve tulusid. (Isand jt., 2013)

Õnnemängu läbiviimiseks kasutatava mängulaua maksustamise viis ja määr jäi samaks sest, mängukorraldajate hinnangul ei olnud mängulaua käibepõhine maksustamine põhjendatud, kuna selle puhul puudus toimiv täisautomaatne elektrooniline panuste-võitude ja sissemaksete-väljamaksete seiresüsteem. Mängulaua puhul sisestas andmed kontrollisüsteemi inimene. Kehtinud ühikupõhise mängulaua maksu korral oli lauakäibe manuaalse manipuleerimise risk väike. (sammas, 2013)

Hasartmängumaksu deklareerimise ja tasumise § muudeti ja ühtlustati hasartmängumaksu deklareerimise ja tasumise kuupäeva. Muudatuse kohaselt esitas hasartmängukorraldaja, kes korraldas õnnemänge mängulaual või -automaadil ning osavusmänge mänguautomaadil hasartmängumaksu deklaratsiooni ja tasus hasartmängumaksu maksustamisperioodile järgneva kuu 15. kuupäevaks. HaMMS kohaselt pidi ta seda tegema maksustamisperioodile eelneva kalendrikuu 20. kuupäevaks. Ettepaneku esitas EHKL (Eesti Hasartmängude Korraldajate Liit), põhjendades seda vajadusega kohelda mängukorraldajaid võrdselt. Eelmise seaduse kohaselt pidid hasartmängukorraldajad, kes korraldasid õnnemänge mängulaual või mänguautomaadil või osavusmänge mänguautomaadil, tasuma hasartmängumaksu teistega võrreldes poolteist kuud varem. Näiteks pidid nad 2012. aasta detsembri eest tasuma hasartmängumaksu 20. novembriks, samas kui teiste mängukorraldajate jaoks oli maksu deklareerimise ja tasumise kuupäev 15. jaanuaril 2013. aastal. Mängukorraldajatel oli keeruline suhteliselt pika aja jooksul rahavoogusid ette prognoosida. Lisaks tegi olukorra raskemaks see, et kehtinud korra kohaselt tuli maksu maksta ka nendelt mänguautomaatidelt, mis juhtusid katki minema enne maksustamisperioodi algust. Tagantjärele ei olnud võimalik juba deklareeritud mänguautomaatide arvu muuta. (Isand jt., 2013)

Viimane HaMMS muudatus toimus 2015. aastal Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise ja sellega seotult teiste seaduste muutmise seadusega. Vastavalt muudatusele kanti maksutulu riigieelarvest Rahandusministeeriumile (Siseministeeriumi asemel) regionaalsete investeeringutoetuste andmise programmi vahenditeks (RT I, 30.06.2015, 4).

Muutused hasartmängude maksupoliitikas andsid võimalust paremaks toimimiseks nii mängukorraldajale kui ka riigile. Õnnemänguturniiride korraldamiseks kasutatava mängulaua maksustamise muutmine andis võimaluse mängukorraldajatele korraldada rohkem turniire madalate osalustasudega. Pokkeriturniiride korraldamine oli muutunud atraktiivseks mängijatele seega mängukorraldajad olid huvitatud turniiride läbiviimisel. Mängulaua maksustamine vanal viisil oli väga kallis korraldajatele. Uus maksustamise viis soodustas Eestis pokkeriturismi arengut, mis annaks omakorda võimaluse ka teistele turmisiga seotud sektorite arengule. Õnnemängu korraldamiseks mänguautomaadi maksustamise muutmine kombineeritult soodustas suurema maksutulu laekumiseks riigieelarvesse. Kombineeritud süsteem võimaldab maksustatada mänguaparaati panustatud raha hulka, mis on hea võimalus maksutulu teenimiseks hasartmängult. Inventarpõhine maksustamine on läbipaistmatu ning ei anna täiendavat informatsiooni. Käibepõhise maksutamisega võib analüüsida mängude iseloomu ning teha vastavaid järeldusi kui vaadata mänguautomaatidesse panustatud raha hulka. Panuste suurus võib vihjata mängu iseloomule tekitada hasartmängusõltuvust. Muudatustest võib järeldada, et toimunud uuendused on tasakaalustatud. Riik soodustab hasartmängusektori tegevust ja arengut samas piirates seda ettevaatlikult arvestades hasartmängusektori väärtust kui ka negatiivseid välismõjusid.

3 Hasartmängumaksu mõju analüüs

3.1 Maksukoormuse muutus aastatel 2006 – 2016

Järgnevalt analüüsitakse maksukoormuse muutusi erinevate majandustsükklite ajal ja maksude laekumiste osakaalu muutusi riigieelarvesse. Analüüsis tuuakse välja põhilised majandusnäitajad, mis aitavad mõista maksukoormuse muutuste põhjuseid aastatel 2006-2016.

Tabelist 1 näeme et, hasartmängumaksu osakaalu järsk suurenemine aastatel 2007-2008 oli tingitud majanduskasvu kiirest arengust, mille üheks põhjuseks oli liitumine Euroopa Liiduga aastal 2004. Sellel perioodil kasvas riigi SKP, suurenes tööhõive ja tööpuudus kahanes, suurenesid sissetulekud. Eesti majandus integreerus järjest ulatuslikumalt rahvusvaheliste toomisvõrgustikega ning sellega kaasnes oluline välisnõudluse suurenemine. Tehti ulatuslike investeringuid ning erinevate ettevõtete kiire arengu mõjutajaks oli välisvahendite sissevool. (Purju, 2013)

Tabel 1. Riigieelarve tulude võrdlus laekunud hasartmängumaksu ja SKP suurusega.

	Riigieelarve tulu EUR	Maksutulud EUR	Hasartmängumaks EUR	SKP ühe elaniku kohta EUR
2006	4 275 970 687	3 460 602 404	22 369 019	9 545
2007	5 250 278 142	4 343 277 534	29 079 725	11 326
2008	5 423 232 655	4 497 399 697	30 937 696	11 704
2009	5 476 264 169	4 076 278 485	17 768 095	10 277
2010	5 610 173 813	4 045 564 351	20 628 007	10 467
2011	5 889 621 296	4 342 116 046	19 315 586	11 927
2012	6 427 209 531	4 775 270 343	20 719 722	13 013
2013	7 609 052 974	6 140 420 320	21 597 043	14 000
2014	7 815 052 547	6 644 629 947	23 228 871	14 624
2015	7 979 951 241	7 127 772 421	22 986 780	15 087
2016	8 583 017 073	7 531 897 947	26 230 987	15 558

Allikas: Rahandusministeerium ja Eesti Statistikaamet, 2017. Autori koostatud.

Euroala majanduskasv oli 2006. aasta esimesel poolel kiire ja laiapõhjaline. Sisenõudluse komponentidest panustasid SKP kasvu kõige rohkem ettevõtete investeeringud. Eratarbimist toetas tööturu areng ning mitmed euroala riigid olid kohanemas välise konkurentsivõimega. Tarbijausaldus tugevnes ja reaalpalkade langus oli pidurdunud. 2005 ja 2006 aastatel kestnud majanduskasv ei olnud järgnevatel aastatel Eestile enam jõukohane. Majanduskasvu toetanud kiire töökohtade loomine hakkas lõppema ning edaspidi pidi arengut rohkem toetama tootlikkuse kasv. Majanduskasv saavutas oma rekordtaseme 2006. aastal 11,8% juures ning ületas potentsiaalset taset veel vähemalt kahe aasta jooksul, kasvades aastatel 2007–2008 vastavalt 8,3% ja 7,6%. Sisenõudlus oli majanduskasvu toetanud juba pikemat aega ja nii jätkus see ka 2007. aastal peamiselt sissetulekute jõudsa kasvu ning aktiivse laenamise toel, mis tõttu oli ka eratarbimise kasv kiire. (Eesti Pank, 2006)

Oodatust kiirem ja laiapõhjaline majanduskasv tagas maksutulude kavandatust parema laekumise kogu 2006. aasta jooksul. Kuigi valitsussektor jätkas vastavalt plaanitule ettevõtte ja üksikisiku tulumaksu määra alandamist 24%lt 23%ni, jäi üldine maksukoormus varasemale 31% tasemele SKP suhtes. Tulumaksu alandamise kompenseerisid 2005. aastal suurendatud aktsiisimäärad ning kiiremini kasvama hakanud eratarbimine. Väliskeskond soodustas Eesti majanduskasvu aastatel 2007–2008. Väliskapitali suur sissevool hoidis sisenõudluse kasvutempo kiirena. Kuigi SKP reaalkasv aeglustus 7–8% tasemele, ületas kasvutempo potentsiaalseks hinnatava taseme ka 2007-2008 aastal. (samal, 2006)

Tänu majanduskasvule olid elanike sissetulekud suurenenud ja suurenesid ka kulutused. Tabelis 1 on näha kuidas riigi SKP ühe elaniku kohta suurenes oluliselt 2007-2008. aastal. 2008. aasta SKP jõudis majanduskasvu etappi tippu. Sissetulekute suurenemine ja majanduslik kindlustunne on üheks põhjuseks miks hakatakse kulutama rohkem raha meelelahutusteks ning hasartmängu kui meelelahutusajaviidet hakatakse rohkem tarbima. Maksutatud objekti tarbimise suurendamine mõjub otseselt maksutulule tõusule. Andmete alusel (tabel 1) on näha, et hasartmängumaksu summa on suurim aastal 2008 ning samal aastal oli ka SKP ühe elaniku kohta suurim. Vastavatest andmetest võib järeldada, et SKP suurus antud perioodi jooksul võis olla laekunud hasartmängumaksu summa mõjutajaks majandusarengu lõppfaasis. Antud analüüsi põhjal võib eeldada, et inimeste majanduslik heaolu ja kindlustunne on otsene maksutulude suuruse mõjutaja, sest mida suurem on SKP seda suurem on ka kogutud maksutulude hasartmängudelt.

Aastatel 2008 ja 2009, toimus ulatuslik majanduslangus, mis tähendas kahe aasta jooksul SKP 17,5% vähenemist. Tööpuudus suurenes 2009. aastaks 13,8%-ni ja 2010.aastal 16,9%-ni. Toimunud järsk majanduslangus asetask suure pinge tööturu probleemide ja sotsiaalse kaitsega tegelevatele valitsusasutustele. Sellega seoses kerkis päevakorda ka Eesti fiskaalpoliitika põhimõtete sobivus ja paikapidavus uutes tingimustes. (Purju, 2013) Majanduskasv oli aeglustunud Euroopa Liiduga ühinemise eelsele tasemele ning 2008. aastal jätkus sisenõudluse vähenemine ja kuna rahvusvahelise finantskriisi mõju jõudis ka Eesti peamiste kaubanduspartneriteni, oli Eesti majandus läinud kiirele langusele (Majandus, lk.18, 2009).

2009. aasta rekordiline majanduslangus tõstis Eesti kogumajanduse maksukoormust kusjuures tõusis maksukoormus Balti riikidest ainsana Eestis. Erasisikute maksukoormust mõjutas maksumäärade kasv, mis puudutas rohkem just väiksema sissetulekuga elanikkonda. Töötava elanikkonna maksukoormus oluliselt ei muutunud, kuna tulumaksusoodustused olid katnud teiste maksumäärade tõusust tuleneva vahe. Eesti valitsemissektori maksude ja sotsiaalmaksete tulud vähenesid 2009. aastal varasema aastaga võrreldes 3 miljardi krooni võrra. Kui alates 2000. aastast püsis Eesti maksukoormus 30–32% piires, siis 2009. aastal tõusis see 36%-ni. Samas mängis olulist rolli asjaolu, et Eesti seni pikaajalist tõusutrendi näidanud SKP langes (tabel 1). Ekspordi vähenemise tõttu oli SKP langus märkimisväärselt suurem kui maksutulude vähenemine ning see tõstis maksude osatähtsust SKP-s. Seega oli maksukoormuse näitaja suurem, kui see oleks olnud maksutulude ja SKP samaväärse languse korral. (Külaviir, 2010)

Majanduslanguse tagajärjel tõstis riik maksukoormust eelkõige tarbimis maksude näol, mis oli koormavaks rohkem väiksema sissetulekuga inimestele (Külaviir, 2010). Eesti Statistikaameti andmete (2010) ei toonud valitsus välja antud juhul hasartmängumaksu kui eelarve suurendamise instrumenti kuid fiskaalpoliitilised eesmärgid suurendada riigieelarvet ning laekunud maksutulu majanduskriisi ajal mõjutasid kaughasartmängu legaliseerimist. Integreerumise käigus tekkisid 2009. aastal uued maksustamist vajavad mänguliigid, millest peaks välja tooma kaughasartmängu teket.

Uute mänguliikide teke ja maksusüsteemi muutus tõi pikemas perspektiivis endaga kaasa 2010. aastal hasartmängu maksutulu suurenemise (tabel 1 ja 2). Eesti maksukoormus langes tänu SKP kasvu ja samaaegse maksulaekumise vähenemise mõjul, mis viitab ekspordi suurele osakaalule majanduskasvus (Laanemets, 2012). Riigi üldine maksutulu langes võrreldes

2009. aastaga (tabel 1), mis suurendas hasartmängumaksu osakaalu riigieelarves võrreldes teiste maksuliikidega. Antud andmete põhjal võib järeldada, et valitsus käitus ühiskondliku lepingu teooriast lähtudes ning hasartmängude regulatsiooni muutuste eesmärk oli tingitud riigi maksutulu suurendamisel majaduse jahtumise ajal. Hasartmängu maksutulu tõus riigilisel tasandil oli tingitud uute maksumäärade kehtestamisel ja mänguliikide tekkel, eriti kaughasartmäng. See iseloomustab hasartmängusektori laienemist ülemaailmsel tasemel ning maksude kogumisel erinevatelt kaughasartmängudelt. Maksumäärasid muudeti vastavalt hasartmängusektori arengu iseloomule ning üldisele arengule Euroopa Liidus ning Eesti majanduse olukorda arvestades.

2011. aastal on näha, et üldised riigi maksutulud olid järsult tõusnud võrreldes eelmise paari aastaga (tabel 1). Maksutulude tõus näitab majaduse stabiliseerumist peale kriisi. Suureneb majanduslik aktiivus, mis soodustas tööjõunõudluse märgatavat kasvu. Töökoormuse suurenemisest ja ettevõtete finantsseisu paranemisest tulenev keskmise kuupalga kasv jätkub. Majanduse põhimootoriks jäi eksport kuid kasvas ka sisenõudlus eratarbimiskulutuste kui ka põhivarainvesteeringute tõttu. (Rahandusminiseerium, 2011) Majanduse kasvutempole järgnes aasta lõpuks kasvu pidurdumine tänu Euroopa Liidu majanduse nõrkusele peale majanduskriisi. Olenemata tempo pidurdumisest kasvasid maksutulud kõige rohkem tänu pakendiaktsiisile, tollimaksule ja füüsilise isiku tulumaksule (Rahandusministeerium, 2012) Tabelist 1 näeb, et riigieelarve tulu, maksutulud ning riigi SKP jätkasid kasvutempos. Vastupidiselt teistele näitajatele oli 2011. aasta hasartmängumaksu tulu langenud võrreldes eelmise aastaga. Antud asjaolu võib vihjata sektori sisemistele probleemidele. Maksutulu vähenemine võib olla põhjustatud hasartmängu tarbimise vähenemisest tänu mitte stabiilsele majanduskeskkonnale.

2012. aastal jätkas Eesti majandus kasvutempot, vaatamata muutustele väliskeskkonnas. Majanduskasv toetus sisetarbimisele ja endiselt ekspordile, mis pole võrreldes eelmise aastaga vähenenud. Tabel 1-st näeb, et riigi maksutulu jätkab tõusu tempos võrreldes eelmiste aastataga. Vaatamata ekspordi vähenemisele moodustavad suurema osa maksutulust pakendiaktsiis, juriidilise isiku tulumaks, sotsiaalmaks ja käibemaks. Sisenõudluse kasv kiirenes ja selle osatähtsus jooksevhindades SKPst suurenes (tabel 1). Enim mõjutasid sisenõudluse kasvu investeeringud, kusjuures suurem mõju oli avaliku sektori investeeringutel. (Rahandusminiseerium, 2013) Hasartmängu maksutulu tõusu põhjuseks võis olla tarbimiskulutuste suurenemine ja sektori stabiliseerumine võrreldes eelmise aastaga ja

riigi majandusolukorra muutus. Kindlustunne majanduses võimaldab inimestel rohkem tarbida ning vastavalt SKP tõusule võib väita, et majandusolukorra stabiliseerumisel suurendatakse tarbimist ka meelelahutusteks. Hasartmängusektori stabiliseerumine peale ulatuslikku majanduslangust, arvestades valitsevat majanduskliimat, võib samuti olla maksutulu suurenemise põhjuseks aastal 2012.

2013 – 2016 aastate jooksul olid riigi ja hasartmängu maksutulud ja SKP endiselt tõusmas (tabel 1), millest võib järeldada, et majandusolukord muutus paremaks. Üldine kasvutempo oli tingitud endisest sissetulekute kasvust, ettevõtete arengust nii riigi siseselt kui ka arenev eksport. Tarbijakindlus oli kasvamas, töötus kahanes ja palgad tõusid. Tänu jätkusuutliku majandusarengule ja inimeste suuremale kindlustundele tulevikust olid riigi maksutulud ja majandusnäitajad tõusmas. Tänu maksutulu tõusule oli riigil tekkinud rohkem fiskaalseid vahendeid ühiskonna paremaks muutmiseks. Avaliku sektori osakaal ühiskonnas tõuseb, mis eeldab erinevate hüvitiste osakaalu tõusu. Hasartmängu maksutulu (tabel 1) jätkas samuti kasvutempos, mis vihjab sektori jätkusuutliku ja tasakaalukale arengule koos riigi üldise majanduse olukorraga. Aastal 2015 oli tekkinud väike langus hasartmängu maksutulul (tabel 1), kuid see võib vihjata HaMMS muutustele õnnemänguturniiride maksumääras. Vaadates hasartmängumaksu tulu võrreldes 10 aasta jooksul (tabel 1) kogutud kõikide riigi maksutuludega võib väita, et hasartmängusektori osakaal kogu riigi maksutuludest on oluliselt langenud. Hasartmängusektor ei ole Eestis enam majanduse elavdamise instrumendiks nagu oli see majanduslanguse järgsetel aastatel. Nõudlus hasartmängude järele on vähenenud. Hasartmängimine kasiinodes on muutunud vähem populaarseks, harrastatakse kõige rohkem pokkerit ja kaughasartmängu. Antud asjaolud võivad olla tõestuseks hasartmängumaksu tulu osakaalu vähenemisel riigieelarves võrreldes teiste maksuliikidega. Majanduskliima stabiliseerumisel ja riigieelarve kasvutempo jätkusuutlikuse tagamisel on nüüd oluline pöörata rohkem tähelepanu inimeste heaolu suurendamisele ja elatustaseme kasvu soodustamisele riigis.

3.2 Muudatused hasartmängusektori maksupoliitikas

Maksutulude suurendamise eesmärgil olid mitmete riikide valitsused liberaliseerimas internetis hasartmängude korraldamise reegleid. Võrreldes 2008. aasta tulemustega prognoositi, et globaalne online-hasartmängude turg kasvab 2012. aastaks 42 protsenti, ulatudes ärimahult 30 miljardi dollarini. Samas oli sektori kasvupotentsiaal tegelikult märksa

suurem, kuna maailma juhtivates tööstusriikides, nagu näiteks Ameerika Ühendriikides, Hiinas, Jaapanis ning Lõuna-Koreas oli hasartmängude korraldamine internetis tollal keelatud. Tehnoloogia ning sotsiaalse meedia areng, mis võimaldas hasartmängude kandumist sotsiaalvõrgustikesse jne, kasvatas jõuliselt interneti meelelahutusäri ning maksutulude suurendamise vajadusel olid riigid motiveeritud oma seniseid seisukohti ja regulatsioone muutma. Euroopa riikidel oli võrreldes muu maailmaga selge edumaa, kuna online-hasartmängude turg oli kõikjal Euroopas avanemas. Euroopa suurimaks väljakutseks oli piiriüleste online-hasartmänguteenuste korraldamine ning ühtsete standardite loomine ning online-hasartmängude sektori tohutu arengupotentsiaal pakkus kindlasti võimalusi ka Eesti tarkvaraarendajaile, hasartmänguoperaatoreile, hankijaile ja investoreile. (Rozental, 2010)

Hasartmängu maksutulu rekordiline tõus 2008. aasta jooksul (tabel 1 ja 2) ei saanud olla seotud muutustega HaMMS kuna sellel perioodil muutusi seaduses ei toimunud. Pigem võib siinkohal välja tuua, et majanduslanguse alguses ei saanud veel silmas pidada kriisi mastaabseid mõjusid, mis mõjutaksid maksupoliitika otsuseid maksutulu suurendamisest ja hasartmängusektori tööst.

Enne majandusarengut oli viimane muutus HaMMS tehtud 2005. aastal, millega suurendati maksumäärasid. Uusi maksustamise alla kuuluvaid mänguliike selle aja jooksul samuti HaMMS juurde ei tulnud, seega võib väita, et maksutulu suurenes 2008. aastal olemasolevate hasartmängude ulatuslikust tarbimisest. Antud juhul ei saa väita, et maksutulu suurus ja hasartmängusektori kiire areng oli tingitud muutustest maksupoliitikas. Pigem mõjutas maksutulu kasvu üldise riigi majandusliku heaolu suurenemine aastatel 2007-2008 ja SKP tõus (tabel 1).

Analüüsid 2009. aasta seadust ning võrreldes seda 2005. aasta omaga võib väita, et vahelpeal toimunud kiire majanduskasv ning Eesti turu integreerumine Euroopa Liidu majandusega tõi endaga kaasa ka hasartmängusektori laiapõhjalise arengu ning uute mänguliikide tekke, mis tähendas ka riigipoolse reguleerimise muutmise vajadust. Uued mänguliigid ja tehnoloogia areng tõi Eesti hasartmängusektorisse uued tahetud mängud ja mängimis võimalused. Maksustamise alla lisandus mitmeid uusi hasartmänguliike. Arvestades hasartmängude populaarsust ning hasartmängusektorit kui head maksutulu tootjat, pidi majanduslanguse ajal valitsus arvestama antud sektori majanduslikku väärtust ning lubama hasartmängutööstuse edaspidist arengut ning uute mänguliikide legaliseerimist.

Tooks välja 2010. aasta hasartmängimise leviku uuringu, mis viidi läbi peale 2009. aasta HaMMS muutmist. Hasartmängimise leviku uuring (2010) näitab, et mängijaskond kasiinodes ja loteriidel on vähenenud võrreldes eelmiste uuringute põhinevatel andmetel. Uuringud olid aluseks edasisteks sammudeks hasartmängimise reguleerimisel. Kasiinode arv oli võrreldes 2006. aastaga vähenenud. Sellele oli aidanud kaasa hasartmängu reguleerivate seadusemuudatuste rakendamine, mille väljatöötamisele andsid tõe just 2004. ja 2006. aastal tehtud uuringud. (Kaare, 2010) Samal ajal oli uute mänguvõimaluste tekkega ja kaughasartmängu Eesti turule toomisega suurenenud internetis mängivate inimeste arv. Vaadates hasartmängu maksutulu suurust 2010. aastal (tabel 1 ja 2) võib väita, et uued mänguliigid ja nendeks vajalikud seaduslikud regulatsioonid tõstsid 2009. aastal langenud hasartmängu maksutulu suurust. Samal ajal kui üldine maksutulu riigis 2010. aastal oli endiselt langemas. Sellest võib eeldada, et uus regulatsioon ja maksupoliitika ostused hasartmängusektori reguleerimisel olid õigustatud, kuna saadav hasartmängu maksutulu oli tõusnud. Võib väita, et hasartmängusektori uued regulatsioonid ja uute mänguliikide tekkimise luba 2009-2010. aastal Eesti territooriumil seadusandlike võimude poolt majanduslanguse ajal oli õigustatud kuna andmetest (tabel 1 ja 2) on näha, et maksutulu hakkas uuesti tõusma. Maksupoliitika iseloomu antud ajavahemikul võib seostada ühiskondliku lepingu teooria argumendiga, kuna seadusandjad reguleerisid hasartmängu valdkonda sellisest, mis soodustaks valdkonna arengut ning maksutulu tõusu riigieelarves.

Tänu läbi viidud uuringutele aastatel 2004, 2006 ja 2010 sai riik informatsiooni hasartmängimise kaasnevate riskide kohta ühiskonnas ja rakendanud vastavad abinõud riskide kontrolli all hoidmiseks. Kasiinodes mängimist oli piiranud nii hasartmängu reguleerivate seaduste uuendused ja muudatused kui ka see, et mängijal polnud piisavalt raha kasiinos panuste tegemiseks. Kuid kaughasartmänge mänginud elanike osakaal oli hüppeliselt kasvanud, võrreldes 2006. aastaga oli see arv seitsmekordistunud. Veerandik endistest kasiinomängijatest oli suundunud mängima internetiavarustesse, mille põhjusena kirjeldati nii mängude kui ka mänguvõimaluste arengut ja paremat kättesaadavust. (Kaare, 2010) Muretsemiseks on siin kohal põhjust, sest kaughasartmängu kättesaadavus on oluliselt laiemale mängijaskonnale kui kasiinos mängimise võimalus. Kaughasartmängu saavad tarbida ka noored, seega potentsiaalsete mängusõitlaste riskigrupp laieneb. Samas ka maksustamise alla kuuluvaid mänguliike tuleb rohkem ning nende tarbimine suurendaks maksutulu. Asi on kahepoole, et leida võimalikult õigem riigi poolne reguleerimismeetod, tuleks läbi viia sarnaseid uuringuid nagu hasartmängimise leviku uuring, mis annaks informatsiooni riski

rühma kohta ning mängude negatiivsest iseloomust. Uuringute rohkus ning üksikasjalikus aitaks seadusandlikel võimudel reageerida õigeaegselt ja langetada vastavaid otsuseid hasartmängude negatiivsete välismõjude ennetamisel ja vältimisel jätkusuutlike regulatsioonide loomisega. Pidev riiklik järelevalve hasartmängusektori üle aitaks alandada mängimisest tingitud sotsiaalse kulu määra ja saada võimalikult suurt majandusrenti antud sektori negatiivsete mõjudega arvestades.

On oluline märkida, et hasartmängimise leviku uuringud näitavad patoloogiliste hasartmängijate kasvule – kahe aastaga (2004-2006) on hasartmängijate hulk tõusnud 20 150-lt 35 700-le (Laurisaar, 2008). Kusjuures aastal 2010 läbiviidud uuring ütleb, et suurenenud on just kaugahasartmängijate osakaal, samal ajal kui loteriide ja mänguaparaatide mängijaskond on vähenenud. Hasartmängimise kiire ja ulatusliku levikuga riigis võib eelada, et hasartmängusõltlaste ja kannatavate inimeste arv võibki jääda tõusma. Eelpool mainitud arvesse võttes võib väita, et maksupoliitika kujundamine majanduslanguse ajal oli äärmiselt keerukas ja raske. Antud juhul pidi arvestama hasartmängude ulatusliku tarbimisega kaasneva sotsiaalse kulu kasvuga ning riigi majanduslike tiniguste halvenemisega. Juhtum oli vastuolus, kuna hasartmängutööstus oli heaks tulu allikaks riigile ning samal ajal võis mõjuda halvasti ühiskonna heaolule. Vastavas olukorras oleks otstarbekas välja selgitada need hasartmängud, mis toovad kõige rohkem negatiivset välismõju ühiskonnale ning rakendada mängude maksustamisel Pigou-laadset maksumäära. Selline maksupoliitika oleks võimeline reguleerima hasartmängude saadavust ja tarbimist sõltuvat nende kahulikkuse tasemest.

Hasartmängule ei kehti vaba ja õiglase kaubanduse reeglid ning kõrgete maksude näol püütakse piirata hasartmängu kättesaadavust ja mitmes liikmesriigis oli see osaliselt või täielikult kuulutatud riigi monopoliks (Isand, 2010). Samuti maksustatud mänguliikide rohkus tõi kaasa vajaduse maksusüsteemi halduslikku poole korrigeerimises, et lihtsustada Maksu- ja Tolliameti kui ka hasartmängu korraldaja tööd ja riiklikku järelevalvet.

Kaughasartmängu regulatsioon oli kaugel ideaalist — seda just kohalike netikasiinode ja pokkeritubade rahvusvahelise konkurentsivõime osas ja regulatsiooni edaspidises kohendamises võiks seadusandja rohkem kuulda turuosaliste kogemusi ning anda Eesti ettevõtetele võimalus teistega võrdselt suurel maailmaturul Eesti majanduse ja maksutulude hüvanguks konkureerida (Lepasepp, 2010).

Muutused Eesti majanduses ning maksupoliitikas olid soodustanud hasartmängusektori arenemist ja uute mängude legaliseerimist. Uute regulatsioonide loomisega võimaldasid seadusandlikud võimud areneda hasartmängusektoril Eesti siseturul ja konkureerida oma võimaluste piires ka väliskeskonnaga, samas hoides ranget kontrolli imporditavate kaughasartmängude üle. Sektori areng ja enamjaolt kaughasartmängu teke kasvatasid maksutulu kuid samas suurendasid ka sotsiaalse kulu määra. Maksupoliitika meetmed ja seadusemuutused olid Eesti majanduskliimat arvestades ajakohased.

Vastavalt hasartmängimise leviku uuringule aastal 2012 oli langenud interneti kui ka välispoolt interneti mängivate inimeste arv võrreldes eelmise 2010. aasta läbiviidud uuringuga (TNS Emor, 2012). Hasartmängu maksutulu langus aastal 2011 (tabel 1) võrreldes eelmise aastaga võis olla tingitud hasartmängimise tarbimise vähenemisest. 2010-2012 aasta jooksul pole HaMMS muudatusi toimunud, mis võiksid vihjata mängijate arvu langusele maksupoliitika muutuste pärast. Muutunud oli ka mängijate profiil, kui varem olid mänguriteks inimesed kõrge haridustaseme ja sissetulekuga siis nüüd tõusis mängurite osakaal õpilaste ja üliõpilaste seas, kes harrastavad mängida internetis pokkerit. Kusjuures kaughasartmängu harrastatakse kõige rohkem üliõpilaste ja õpilaste seas, kuna ligipääs on lihtsam võrreldes kasiinodega. Antud andmetest võib eeldada, et pokker nii turniirina kui kaughasartmänguna on muutumas populaarseks. 2009. aasta hasartmängu maksuseadus on tõkkeks hasartmängu operaatoritele õnnemänguturniiride korraldamiseks, kuna mängulaud on maksustatud ebaefektiivselt kõrgelt. Maksumäär on tõkkeks hasartmängukorraldajatele turniiride korraldamisel ja takistab korraldada pokkeriturniire tagasihoidlikuma osalustasuga, kuid just pokkeriturniirides osalemine oleks taskukohane enamuse mänguhuvilistele. Maksupoliitika peaks antud juhul soodustama pokkeriturniiride korraldamist ning pokkeriturismi arendamist nii maksutulu suurendamise eesmärgil kuid ka lubama vastutustundlikku ja ausa hasartmängusektori arengut avatud majandusega turul.

Leviku uuringu andmete kohaselt on 2014. aastal tõusnud mängijate osakaal võrreldes 2012 aastaga. Tulemused näitavad, et hasartmängude mängimine on Eestis viimase kahe aasta jooksul taas suurenenud ning jõudnud kohati 2010. aasta tasemele. Ka pokker on oma suurimast madalseisust välja rabelenud ning muutunud populaarseks 20-29 aastaste seas. Võrdluseks: kasiinoküllastajate seas domineerivad 30-49 aastased rahaliselt edukad inimesed. Samuti võis näha, et pokkerit on hakatud mängima senisest hoopis suurema sagedusega, kasiinomängudes pole see aga võrreldes 2012. aastaga kuigi märgatav. (Namsing, 2014)

Arvestades hasartmängusektori potentsiaali korraldada pokkeriturniire madalate osalustasudega ning mitte ainult kaughasartmänguna pidi muutma vastavalt HaMMS ja alandama maksumäärasid õnnemänguturniiride korraldamisel. Rahandusministeeriumi prognoosi kohaselt jääks saamata 2015. aasta riigieelarves 110 000 eurot kui muudetakse maksuobjekti õnnemänguturniiride korraldamisel laudadel (Võrumaa Teataja, 2014). Muudatus 2015. aastal HaMMS andis hasartmängu korraldajatele võrdsed võimalused pokkeriturniiride korraldamisel, mis omakorda soosis hasartmängusektori konkurentsi kasvu maailmaturul.

Hasartmängude mängimine alaealiste poolt on endiselt probleemne, sest vähemalt 6% 15-20 aastastest on mänginud netikasiinodes või online-pokkeritubades. Hasartmängusõltuvuse riskigrupp moodustab Eesti 15-74-aastasest elanikkonnast umbes 4% ning on võrreldes 2012. aastaga ligikaudu kolmandiku võrra vähenenud. Ka tõenäoliselt patoloogiliste mängijate osakaal on langenud 0,7%-le elanikkonnast. Kui 2012. aasta hiilis illegaalsete online-mängukohtade blokeeringust mööda iga viies netimängija, siis nüüd vaid iga kümnes. (sammas, 2014) Kaugahasartmängu juures ongi kõige ohtlikumaks see, et selle tarbijaskonnal ei ole vanuselist piiri. Online mängu võivad mängida noored ning uuringu tulemused on seda ka näidanud. Valitsuse poolt tuleks ohjata kaughasartmänge, et sinna ei pääseks ligi alaealsed. Kasiinodes töötab registreerimise nõue, tänu millele on kontroll väga range. Tehnoloogia areng peaks soodustama ka kaughasartmängudel kontrolli meetodite loomise, mis võimaldaks filtreerida vanuse järgi.

Muutused 2015. aasta HaMMS käsitlesid samuti ka mänguautomaatide maksustamise süsteemi muutust. Mänguautomaatide maksustamise alla kuulus nii käibe kui ka inventar. Muutused maksupoliitikas olid tingitud läbipaistvuse puudumisest ning korraldajate ebavõrdset kohtlemisel. Mänguautomaadid on erinevad ning panustatud raha hulk võib olla väga erinev. Vana maksustamise viisil ei olnud võimalik teada saada, palju on tegelik mänguautomaadi käibe. Käibe põhine maksustamine võimaldab kohelda võrdselt operaatoreid ning annab informatsiooni mänguaparaadi iseloomust. Uus maksustamise süsteem annab võimaluse analüüsida mängu iseloomu tekitada hasartmängusõltuvust analüüsides mänguautomaatidesse panustatud raha hulka. Pikemas perspektiivis on võimalik seadusandlikel võimudel läbi maksumäärade muutmise riskigrupi kuuluvatel mänguautomaatidel vähedada ja ennetada sotsiaalse kulu tekkimist ning mängimisest tulnud negatiivseid välismõjusid. Riskigrupi kuuluvatel hasartmängudel tuleks kasutada Pigou-laadset maksumäära. Käibepõhise

maksustamisega on riskirohke hasartmängusektori äritegevus muutunud veel läbipaistvamaks järelevalve asutustele, mis annab võimaluse õigeaegselt ja efektiivselt reageerida. Õnnemänguturniiride maksumäärade alandamise arvelt on käibepõhine mänguautomaadi maksustamine ka heaks maksutulu tõusu insrumendiks ning vaadates tabelist 1 andmeid on näha, et 2016. aastal on hasartmängu maksutulu kõvasti tõusnud võrreldes eelmiste aastatega.

Läbiviidud asjakohaste uuringute käigus on selgunud riskirühmad, kuid annaks uurida hasartmängusõltuvust ja selle põhjustajaid veelgi üksikasjalikumalt. Uuringud on suureks abiks maksupoliitika kujundamisel, mis annavad seadusandlikele võimudele abi negatiivsete välismõjude jälgimisel ja hindamisel ning võimaluse analüüsida ajakohaseid muutusi hasartmängusektoris. Samas võib öelda, et suurimaks probleemiks miks hasartmängusektor on läbi aegade olnud rangelt reguleeritud, on hasartmängimise iseloom tekitada mängijal hasartmängu sõltuvus. Uuringute põhjal võib väita, et patoloogiliste mängurite osakaal kogu mängijaskonnast on Eestis madal. Arvestades antud asjaolu võib öelda, et Eesti mängijaskond on suuremal määral vastutustundlik ja arukas, olenemata hasartmängude eriliikide legaliseerimisel ja kasiinode arvu rohkusel riigis.

3.3 Olympic Entertainment Group-i äritegevuse analüüs

Käesolevas uurimistöös analüüsitakse Eesti majanduse mõju muutustele hasartmängu maksupoliitikas ning muutuseid ettevõtte Olympic Entertainment Group (edaspidi OEG) maksutulul. Valinuks osutunud antud ettevõtte on Eestis mainekas ja juhtiv kasiinomeelelahutuse pakkuja, kes pakub erinevaid hasartmänge alustades mänguautomaatidest ja lõpetades kaughasartmänguga interneti vahendusel. Olympic kasiinodes on võimalik mängida laudadel ning kasiinod on turistide ja oma riigi täiskasvanute elanike jaoks köitvad vabaajaveetmise kohad.

Ettevõtte alustas tegevust 1993. aastal ning on tänaseks juhtiv hasartmänguteenuse osutaja Balti riikides (Eestis, Lätis, Leedus) ja opereerib kasiinosid Slovakkias, Itaalias ja Maltal. Seisuga 31. detsember 2016 annab konsern Olympic Entertainment Group AS 6 riigis tööd 3 001 töötajale. (Olympic Entertainment Group AS). Kusjuures oli Olympic Casino esimene ettevõtte, kes sai Leedus kasiinolitsensi ning tänu kellele üldse Leedus kasiino legaliseeriti (Tänavsuu ja Vedler, 2006).

Eestis annab Olympic Casino tööd umbes 530 inimesele (Olympic Casino AS, 2016). Olympic kasiino pakub oma töötajatele põhjalikke koolitusi teenindus ja hasartmängu valdkonnas, mis teeb teeninduspersonali oma ala professionaalseteks töötajateks ja omakorda tõstab riigi töötajate professionaalsuse taset. Hasartmängusektor on heaks töökohta loojaks oma riigi elanikele. Tööhõive poliitika seisukohalt võib väita, et kasiinod on head riigi tööhõive määra suurendamisel, kuna hasartmängu kohtade rohkus pakub tööd nii mõnelegi inimesele riigis, mis mõjub positiivselt tööhõivele ja töötuse vähenemisele riigis. Siin kohal võib väita, et maksupoliitika eesmärki hasartmängimisest tingitud sotsiaalse kulu vähenemisel, on hasartmängu operaatoril võimalus mõjutada positiivselt riigi tööhõivet uute töökohtade loomisega. Seega hasartmängutööstuse arengut pidurdava ja keelava maksupoliitikaga Eesti suguses väikese elanikkonnaga riigis, võib esile kutsuda majanduskriisi, mis mõjuks negatiivselt ka teistele riigis tegutsevatele tööstusharudele. Tänu hasartmängu arengut soodustava maksupoliitikaga on võimalik mõjutada riigi heaolu taset ning vähendada töötusest põhjustatud sotsiaalse kulu määra. Siinkohal võib välja tuua avaliku huvi teooria argumendi, kus on valitsuse range maksustamine ja regulatsioon tingitud sotsiaalse kulu vähendamise soovist. Sellisel juhul on juhtum vastuoluline. Ühelt poolt põhjustavad hasartmängusektori tegevused negatiivse välismõju tõttu sotsiaalkulu, kuid teiselt poolt on hasartmängusektor vastutustundlikuks tööandjaks, mis mõjub positiivselt sotsiaalse kulu vähenemisele. Oluline on, et maksupoliitika rangus ei oleks vastutustundliku hasartmängutööstuse arengu peatajaks kuna tööhõive poliitika kontekstis on väikese elanikkonna ja majandusega Eesti jaoks hasartmängu operaatorid tahetud tööandjad.

Analüüsi aluseks kasutatakse Olympic kasiino poolt hasartmängumaksuna makstud summasid aastatel 2006-2016 (Tabel 2). Tabelis 2 on samuti märgitud maksu summa muutus eelmise aasta suhtes. Kõige suurem hüppeline muutus hasartmängumaksus on toimunud 2007. aastal, kus tõusu protsendi määr oli suurim kogu vaadeldud 10 aasta jooksul.

Tabel 2. Olympic kasiino poolt hasartmängumaksuna makstud summad.

	Hasartmängumaksuna makstud summa EUR	Maksu summa muutus (kasv) eelmise aasta suhtes (kordades *)
2006	4 318 382	-
2007	6 540 399	1,51
2008	7 699 245	1,18
2009	4 279 498	-0,56

Jätkub...

Jätkub...

2010	4 415 999	1,03
2011	4 364 509	-0,99
2012	4 437 323	1,02
2013	4 531 707	1,02
2014	4 545 357	1,00
2015	5 122 953	1,13
2016	6 995 780	1,37
Grand Total	57 251 152	

Allikas: Olympic Casino AS, 2017. Autori koostatud.

Majanduskasvu etappidel arenes ka hasartmängutööstus ning Olympic suurendas oma kasiinode arvu Eestis. 2007. aastal oli avatud 9 mängusaali (Olympic Casino AS, 2016), mis on kõige kõrgem arv võrreldes kogu Olympic kasiino ajalooga. Tabelist 2 näeme, et kasiinode avamisega suurenes ka Olympicu poolt makstud hasartmängumaksu summa. Vaadates tabelit 1 on näha, et uute mängukohtade tekkega suurenes ka hasartmängu maksutulu laekumine riigieelarvesse, mis tõi omakorda kaasa riigi fiskaalsete võimaluste laienemise tänu arenevale hasartmängu ettevõttele.

Tabel 3. Klienditundide arv Olympic kasiinodes.

Aasta	Klienditunnid
2006	100
2007	116
2008	97
2009	69
2010	76
2011	74
2012	76
2013	75
2014	72
2015	83
2016	94

Allikas: Olympic Casino AS, 2017. Autori koostatud.

Tabelis 3 on ära toodud klienditundide arv, mis näitab täistunnil mängivate klientide arvu kasiinodes. Tegemist on tundliku ja konfidentsiaalse informatsiooniga ning autoril puudub luba info avalikustamiseks, seega on klienditundide arv on näidatud suhtes 2006 aasta klienditundide arvuga. 2007. aasta klienditundide arv oli suurim vaadeldud aastate jooksul, mis tähendab, et just sellel aastal oli hasartmängu tarbijaid kasiinodes kõige rohkem. Majandusolukord võimaldas inimestel hasartmängudeks kui meelelahutusajaviiteks kulutada rohkem raha. Samal aastal oli ka Olympic Casino hasartmängumaksu summa (tabel 2) tõusu määr võrreldes eelmise aastaga kõige suurem 10 aasta jooksul. Tarbimise määra suurenemisel tõusis hüppeliselt ka hasartmängusektorilt saadud maksutulu. Antud andmete põhjal (tabel 1, 2 ja 3) võib järeldada, et hasartmängu maksusumma järsku kasvu võrreldes eelmise aastaga oli põhjustanud klienditundide arvu hüppeline suurenemine 2007. aastal. Klienditundide arvu hüppelise suurenemise põhjustajaks 2007. aastal võib olla riigi SKP järsk suurenemine ja üleriigilise majanduskliima paranemine. Võib väita, et muutused olid tingitud kiirest majandusarengust, mis omakorda soosis sissetulekute kasvu ja tarbimismäära. Antud juhul, vastavalt Adolf Wagneri sissetulekute tõusu teooriale, kus inimeste sissetuleku tõusul püüab valitsus tõsta ka maksumäärasid, ei saa sellel perioodil hasartmängu maksupoliitikaga seostada, kuna muutusi 2007-2008 aastatel maksumäärades ei toimunud. Järsud muutused olid toimunud riigi SKP suurenemisel, mis on omakorda riigi elanike majandusliku toimetuleku ja heaolu näitaja. Samas võis kiire areng nõuda riigi tasandil kohastumist ning majanduslike otsuste üle järelemõtlemise aega, et välja töötada efektiivne maksupoliitika uute majanduslike tingimustega arvestades.

Kuigi aastal 2008 oli hasartmängumaksu tulu kõige kõrgem 10 aasta jooksul (tabel 1 ja 2) siis vastupidiselt sellele oli samal aastal Olympic kasiino klienditundide arv langenud (tabel 3). Samal ajal oli SKP ja riigi eelarve kasvanud (tabel 1). Muutusi HaMMS sellel ajal ei toimunud, mis oleks võinud viidata maksupoliitika mõjule klienditundide vähenemises. Olympic Casino AS (2017) andmetel avati 2008. aastal Eestis 6 kasiinot, mis võib olla samuti hasartmängumaksu summa kasvu põhjuseks, kuna uute kasiinode avamisega lisandusid mitmed uued maksustamise alla kuuluvad hasartmängud. Olenemata klienditundide arvu langusest pidi Olympic Casino tasuma endiselt makse uutelt ja olemasolevatelt hasartmängudelt. Võib väita, et olenemata klientitundide arvu langusest, tänu endisele SKP tõusule (tabel 1), ettevõtte arengule ja kasiinode arvu rohkusele, oli hasartmängu maksutulu suur (tabel 1 ja 2).

Klienditundide arvu vähenemise põhjuseks võis olla samuti majapidamiste otsused vähem tarbida ja rohkem säästa ning hasartmängu tarbijate profiil. Hasartmängu võib tarbida vähem inimesi kuid suuremate panustega, teisisõnu mängijate profiilist võis oleneda maksusumma suurenemine ja klienditundide arvu vähenemine. Kui hasartmängu tarbijat vaadata mitte koguse vaid kvaliteedi järgi, võib öelda, et suurema sissetulekuga ja jõukam mängija võib samuti mõjutada hasartmängumaksu suurust. Nii on klienditundide arvu vähenemine ja maksutulu tõus põhjendatud – olenemata mängijate arvu vähenemisest, on panustele kulutatud rahahulk endiselt suur. Antud argumendi tõestuseks võib vaadelda TNS Emor'i (2010) uuringut "Eesti elanike kokkupuuted hasart- ja õnnemängudega". Uuring näitas, et rohkem tarbivad hasartmänge inimesed kõrgharidusega ja kelle netosissetulek ületab 6000 kr (vastavas uuringus kõrgeim sissetulek). Järeldusena võib öelda, et suurema sissetulekuga mängija jätab kasiinosse rohkem rahalisi vahendeid, millest omakorda sõltub hasartmängumaksu summa.

Keskmise kuni väiksema sissetulekuga elanikud püüdsid majanduslanguse algul valmistuda eelseisvateks majandusraskusteks ja raha kulutamise asemel oma vahendeid säästa. Majandusarengu jooksul olid paljud inimesed võtnud kergekäeliselt laene, mis olid majanduslanguse ajal suureks finantsiliseks koormaks inimestele. Laenude olemasolu samuti mõjutas tarbimisvalikute tegemist. Säästmise vajadus, laenude olemasolu ja kulutuste vähendamine võib olla põhjuseks klienditundide arvu vähenemises kasiinos.

Rekordilise majanduslanguse tagajärjel aastal 2009 oli ka Olympic Casino hasartmängumaksu summa järsult langenud (tabel 2). Üldine majandusolukord riigis mõjutas oluliselt hasartmängutööstuse tegevust ja maksutulu suurust. 2009. aasta 9 kuu jooksul sulges Olympic 43 kasiinot (Ojakäär, 2009). Majandustuuled pühkisid minema suure osa Eesti börsiettevõtete kasumitest ning Olympic kasiino oli ligi poolemiljardilises kahjumis (Bank, 2009). Üheks oluliseks tõkkeks kasiinoäris oli 2009. aasta korraliku õigusliku regulatsiooni puudumine, mis pidurdas oluliselt arengut hasartmängusektoris. Nii ei saanud ka Olympic Entertainment Group astuda konkreetseid samme enne kui seadusandja selleks korrektsed ja täpsed võimalused lõi. 2010. aasta hasartmänguseadus nägi ette kaughasartmängu puudutava osa, mis lõi piisava õigusliku keskkonna ettevõtte uue valdkonna arengu jaoks. (Karu, 2009). Uute mänguliikide teke ja õigusliku regulatsiooni loomine annab võimaluse hasartmängutööstuse arengule, mis annab omakorda võimalust suurendada riigieelarvet hasartmängumaksu tulust. Uute tuluallikate leidmine majanduslanguse perioodi ajal peaks olema riigile eriti vajalik,

arvestades hasartmängusektori tulutooja potentsiaali vaadates eelmiseid aastaid. Samas on oluline, et majandusarengu ajal Eesti hasartmängu turule jõudnud uued mängud oleksid reguleeritud seadusandlike võimude poolt, mis annaks võimalust loota hasartmängumaksu tulule majanduslanguse ajal.

Kasiinoäri on läbi ajaloo olnud atraktiivseks ka turistidele, kes tulevad oma rahadega Eestisse mängima. Turistid on heaks majanduse elavdamise instrumendiks, tuues Eestisse oma tulu ning viides oma kodumaale tagasi tekkinud hasartmängu tarbimisest põhjustatud negatiivse välismõju. Hasartmäng on olnud läbi aegade heaks eksporditavaks kaubaks. Piiride kadumine Euroopa Liidu liikmesriikide vahel tõid kaasa inimeste vaba liikumise, tänu millele oli turismi valdkond arenemas ning arenev hasartmängusektor kõitvaks välismaa turistidele. Ka OEG arenguväljas oli kasiinohotellide arengu suund (Avila, 2007), mis aitaks kasiinoturismi arendada nii Eestis kui mujal opereerivates riikides. Kasiinokompleksite loomine annaks eelise tavakasiinodest pakkumaks kompleksemaid ja erinevaid teenuseid hasartmängu valdkonnas. Tänu kasiinoturismile ja seadusandlikule regulatsioonile, mis soodustaks selles valdkonnas arenemist, oleks hea võimalus oma riigi maksutulu suurenemisele välismaa kodanike arvelt, kes omakorda viiksid oma kodumaale tagasi kaasnenud negatiivsed välismõjud hasartmängimisest. Antud juhul võiks välja tuua normatiivse maksustamise teooriat, kus turistide arvelt ei kannaks kohalik majandus enam suurt osa negatiivsetest välismõjudest. Kuid turistide osakaal Eesti kasiinoturismis ei ole niivõrd suur, et saaks antud teooriaga arvestada maksumäärade kehtestamisel. Negatiivsete välismõjude tagasikandumine oleks võimalik eraldi loodud kasiinoturismi linnades, näiteks Las Vegases.

Olympic Casino sisenes ka 2010. aasta alguses internetikasiinode turule ning jätkas kasiinoturismi kui perspektiivse suuna arendamist - erinevalt näiteks Eesti turismisektori laiemast seisust oli kasiinoturistide arv 2009. aastal jätkanud viimaste aastate kasvutrendi (Ojakäär, 2010). Antud muutusi arvestades ning vaadates tabeli 1 ja 2 andmeid hasartmängumaksu suurusest võib väita, et maksutulu tõus aastal 2010 (Olympic Casino hasartmängumaks ja hasartmängumaks riigieelarves kokku) on tingitud internetikasiinode legaliseerimisest ning uute mänguliikide turule sisenemisest. Muutused HaMMS (2009) ja uued maksustamise alla kuuluvad mänguliigid võisid olla põhjuseks saadud maksutulu suurenemisel hasartmängusektorilt. Samas mõjutas oluliselt ka pokkeriturniiri läbiviimine Olympic Casino-s, kuhu sõidsid kokku pokkeri mängijad kogu maailmast. Pokkeriturismi

soodustamine tooks hasartmängusektori tuludesse kasu, mille arvelt suureneks ka riigile laekuv hasartmängumaks.

Ülevaade Olympic Casino majanduslikust olukorrast aastal 2011 näitab, et äritegevuse efektiivsus paranes ning kasvas kasum võrreldes eelmise aastaga (OEG, 2011). Tabelist 1 ja 2 vaadates vähenes aastal 2011 hasartmängumaksu summa võrreldes eelmise aastaga. Samal ajal vähenes ka klienditundide arv kasiinodes (tabel 3). Opereerivate kasiinode arv ei vähenenud, mis võib vihjata hasartmängu maksutulu langemisele, küll aga üldine rahutu majanduskliima võis olla põhjuseks klienditundide arvu languses. 2011. aasta majandus jätkas aasta alguses kasvu, aasta lõpuks aga kasv oli pidurdunud tänu väliskeskonna majanduslikule nõrkusele. Muutuseid maksupoliitikas samuti ei toimunud. Võib väita, et üldine hasartmängusektori positiivne areng ei soodustanud tarbimist, vaid tarbimist mõjutas hoopis riigi üldine majanduskliima. Kindlustunne puudumine ning majanduskriisi järgne murelik keskkond mõjutas mängijate arvu kasiinodes, mis omakorda oli hasartmängu maksutulu languse põhjuseks (tabel 2 ja 3).

2012. aasta hasartmängumaksu summa ja klienditundide arv oli alustanud uuesti kasvutrendi (tabel 1, 2 ja 3). Vastavalt andmetele oli Olympic Casiino avanud 3 uut kasiinot Eestis ning kasiino majandustegevuse kasum oli võrreldes eelmiste aastaga tõusnud 10% võrra (OEG, 2012). Majandusaktiivsus riigis oli samuti tõusnud ja SKP jätkas kasvu (tabel 1). Majanduse stabiliseerumine ja sisetarbimise tõus riigis soodustasid samuti hasartmängusektori teenuste tarbimist. Antud andmete põhjal võib järeldada, et uute kasiinode avamine OEG poolt hasartmängude pakkumise laienemine ja sisetarbimise tõusmine mõjutas klienditundide arvu (tabel 3), mis soodustas Olympic Casino hasartmängu maksutulu tõusu ning laekumist riigieelarvesse.

2013. aastal OEG tulud olid endiselt jätkanud kasvutempos ning pakutav kaughasartmänguteenus laienes. Samal aastal alustati ka uue luksus Hilton hotelli ja kasiinokompleksi ehitamisega ning Olympicu esinduskasiino viidi üle Radisson Blu Hotel Olümpiasse. (OEG, 2013) Olympic laiendas oma äritegevuse ala ning avati uus suurim Eesti Olybet spordibaar kristiine keskuses. Äriturul hasartmänguteenuste laienemine tõi kaasa ka hasartmängu maksutulu tõusu (tabel 1 ja 2). Soodsad majanduslikud tingimused andsid võimaluse Olympicule suurendada oma äritegevust Eestis. Uue kasiinokompleksi ehitamine muudaks Eestit atraktiivsemaks kasiinoturistidele ja aitaks kaasa majanduse arengule. 2009.

aasta maksupoliitka soodustas kaugahasartmängimise levikut tänu millele sai ka OEG laiendada oma kaugahasartmänguteenuse pakkumist. Muudatusi HaMMS sellel perioodil toiminud ei olnud, kuid Olympicu poolt makstud hasartmängu maksutulu oli kasvamas. Antud asjaolu põhjal võib väita, et maksutulu suurenes äritegevuse laienemise ja majandusliku seisu paranemise tõttu. Kehtiv 2009. aasta HaMMS võimaldas hasartmängu valdkonna arengut ja ei osutunud piiravaks.

2014. aastal Olympic Casino poolt makstud hasartmängumaksu summa oli endiselt jätkanud kasvutempot, kuid silmapaistvaid muutusi ettevõtte äritegevuses sellel aastal ei toiminud. Hasartmängumaksu tulu kasv on pigem tingitud stabiilses ja jätkusuutlikust arengust sektori siseselt. Majanduslik kindlustunne soodustas samuti hasartmängude tarbimist, mis on Olympicu maksutulu suurenemise põhjuseks.

2015. aastal oli Olympic Casino järjekordselt laiendanud oma äritegevust ja ostnud ära kaks Casino Cleopatra Oü kasiinot hõlmavat äritegevust ja kogu AS MC Kasiinod ning tema tütarettevõtja. Aasta lõpuks kuulus Olympic Casinole 24 kasiinot. (OEG, 2015) Andmete põhjal võib väita, et OEG äritegevus laienes, mida soodustas majanduslik keskkond. Olympic Casino hasartmängu maksutulu oli endiselt kasvamas, kuid samas riigieelarvesse laekunud maksutulu 2015. aastal oli pisut kahanenud (tabel 1 ja 2) tänu konkureerivate firmade tagasitõmbusele hasartmängu turul. Muutused HaMMS soodustasid pokkeriturniiride korraldamist. Tänu uutele maksumääradele sai Olympic Casino korraldada tihendamini turniire igapäevaselt kuid ka suuremaid pokkeriturniire välismaalastele, mis omakorda aitas kaasa turismisektori arengule. Turniiride korraldamine tõstis hasartmängu maksutulu (tabel 2) ning klienditundide arvu (tabel 3). Hasartmängu maksutulu kasvu põhjustas samuti uus käibepõhine mänguautomaatide maksutamine. Nüüdses maksustati automaatidesse panustatud raha hulka. Käibepõhine maksusüsteem võis põhjustada hasartmängu operaatorile maksukoormat. Antud juhul maksustamise alla kuulus ettevõtte võimalik kasum mänguautomaatidelt. Võib väita, et muutused maksupoliitikas tõstsid Olympic Casino hasartmängu maksutulu suurust ning ei olnud ettevõtte jätkusuutliku arengu pidurajaks vaid vastupidi soodustasid edaspidist äritegevust, vaatamata muutustele HaMMS.

2016. aastal avas ukseid Hilton Tallinn Park hotell ning regiooni uhkeim Olympic Park Casino esinduskasiino. Olympicu äritegevus oli jätkanud stabiilset kasvutrendi võrreldes eelmiste aastatega. (OEG, 2016) Suure kasiinokompleksi avamine eeldab ka mänguaparaatide ja

mängulaua rohkusele. Regiooni suurim kasiino on atraktiivseks turistidele ja oma pindalalt võimaldab korraldada väga suuri sündmusi. Sündmuste korraldamine annab võimaluse meelitada kasiinosse palju uusi potentsiaalseid mängijaid, tänu kellele kasvab ka tegevuse äritulu. Tabelist 2 on näha kuidas Olympic Casino 2016. aasta hasartmängu maksutulu kasvu muutus on järsult suurenenud võrreldes eelmise aastaga. 2016. aasta hasartmängu maksutulu suurus ühtib majandusarengu aastatel oleva maksutulu suurusega, millest võib eeldada, et hasartmängusektori areng jätkab kasvu trendi. Samuti on kasvanud klienditundide arv aastal 2016 (tabel 3), mille põhjuseks võib olla esinduskasiino avamine. Hilton Park kasiinokompleks annab võimaluse mitmekesiseks meelelahutuseks, mis on kõitvaks mitte ainult hasartmängu tarbijatele vaid ka lihtsalt meelelahutust otsijatele. Arvestades soodsaid majanduslikke tingimusi ja maksupoliitikat on Olympic Casinol olnud võimalus arendada oma äritegevust ning suurendada vastutustundlikku hasartmängu teenuse pakkumist. Suurenev hasartmängu maksutulu osakaal riigieelarves (tabel 1) on tingitud enamjaolt OEG äritegevusest.

Kokkuvõte

Peamised hasartmängu maksustamise teooriad on avaliku huvi teooria, kus püütakse vähendada hasartmängimisest tekkinud sotsiaalset kulu kõrgete maksumäärade kehtestamisel sektorile. Sissetulekute teooria kohaselt järgneb riigi SKP tõusuga ka poliitikute tegevuse aktiveerumine ehk tõuseb ka regulatsiooni vajadus ja maksustamise suurus. Ühiskondliku lepingu teooria kohaselt püüavad seadusandlikud võimud suurendada hasartmängusektorilt saadud maksutulu omakasu eesmärkidel suurendades maksumäärasid. Normatiivne teooria käsitleb hasartmängude maksustamist ja maksumäärade kehtestamist lähtudes nende positiivsest välismõjust maksimeerida majanduslikku heaolu või vastupidiselt sellele suurendada sotsiaalse kulu määra ühiskonnas.

Eesti hasartmängu maksupoliitika ja mängude maksustamine on muutunud vastavalt majanduslikule olukorrale riigis ning arvestades ka muutusi väliskeskkonnas. Maksutamisel arvestati hasartmängusektori negatiivse välismõju suurusega ja sõltuvusse jäämise riskiga. Eesti hasartmängu maksupoliitikaga sobib kõige paremini normatiivse teooria ja avaliku huvi teooria käistlus. Kuid samas on perioode, kus võib seostada ühiskondliku lepingu teooria argumendiga. Eesti kohta võib öelda, et hasartmängimisest kaasnev sotsiaalkulu määr on väike, sest enamus hasartmängu tarbijad on vastutustundliku meelelahutusele orienteeritud.

Hasartmängude maksustamise iseloom on olnud pigem hasartmängusektori arengut soodustav kui arengut keelav ning maksustamisel arvestatakse hasartmängusektori üldist positiivset mõju riigi majandusele. Erinevate majandusperioodide jooksul on muutunud maksustamine vastavalt majanduslikele näitajatele riigis. Suuremad muutused hasartmängumaksu tulu laekumisel aastatel 2006-2016 oli tingitud üldisest riigi majanduslikust seisust ja tarbimise osakaalu muutustest, mitte muudatustest maksupoliitikas. Majanduslanguse ajal oli hasartmängumaksu tulu osakaalu tähtsus riigieelarves tõusnud samas kui majanduse arengu jooksul oli hasartmängumaksust saadud tulu osatähtsus eelarves langenud.

Hasartmängu teenust pakkuv ettevõtte Olympic Casino tegevused olid mõjutatud üldisest riigi turul valitsevast seisundist ja väliskeskkonnast. Vaadeldud aastate jooksul toimus ettevõtte äritegevuses pigem areng kuid oli ka aegu millal riigi majanduslik olukord ning maksusüsteemi muudatuste hiline mine takistas ettevõtte tööd. Suurimad positiivsed muutused ettevõttes olid tingitud maksupoliitika muudatustest, mis soodustasid hasartmängusektori

arengut. Samas tuleb märkida, et ettevõtte äritegevuse kehvemad perioodid ei olnud suuremal määral põhjustatud maksupoliitika muutustest vaid pigem üldisest ebastabiilsest majandusest riigis.

Pikemas perspektiivis peaks hasartmängu maksustamisel pöörama rohkem tähelepanu hasartmängimise sõltuvuse tekitamise riski tasemele hasartmängudes. Abistavaks instrumendiks saavad olla hasartmängimisega seotud riskide tuvastamisele orienteeritud uuringud, mis aitaksid saada rohkem informatsiooni hasartmängude riski suurusest. Vastavad uuringud saavad olla abiks maksupoliitika kujundamisel, et muuta veelgi väiksemaks patoloogiliste mängurite osakaalu ühiskonnas. Fiskaalsetel eesmärkidel peaks arvestama, et suuremat maksutulust saab just kõrge sõltuvusse jäämis riskiga hasartmängude tarbimiselt. Vaadates riigi maksutulust 10 aasta jooksul kokku võib öelda, et hasartmängusektori maksutulust osakaal riigieelarves on vähenemas, mis tõttu ka hasartmängusektori osatähtsus majanduses on langenud. Eesti majandus ei ole otseselt sõltuv hasartmängu maksutulust, kuna iga aastaga on eelarve maksutulust suurus kasvanud palju rohkem võrreldes hasartmängumaksu tulu osakaaluga üldises maksutulust.

Kasutatud kirjandus:

1. Agris, Peedu. lk. 4 (Tartu 2008). Hasartmängu määratlemisest ja mõnedest hasartmänguõiguse kitsaskohtadest. Magistritöö:
<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/6835/peeduagris.pdf;jsessionid=9C06BBF F09EDF53CCB75E0682D1708C0?sequence=1>
2. Alward, E. (2017). Nevada Legalizes Gambling. Salem Press Encyclopedia.:
<http://ezproxy.tlu.ee/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ers&AN=89315570&lang=ru&site=eds-live>
3. Arendts, Martin. (2007). A View Of European Gambling Regulation From The Perspective of Private Operators. The Regulation of Gambling: European and National Perspectives:
https://imgl.org/sites/default/files/media/member_pdfs/a_view_of_european_gambling_regulation.pdf
4. Avila, Andri. (04.07.2007). Olympic Entertainment Group. Börsiteated. Olympic Casino hakkab arendama hotellide suunda. Artikkel: http://www.olympic-casino.com/investorile/borsiteated/olympic-casino-hakkab-arendama-kasiinohotellide-suunda_n612
5. Bank, Kadri. (03.03.2009). ÄRIPÄEV. Majanduslangus rasis enamikku börsifirmasid. Artikkel:
http://www.aripaev.ee/uudised/2009/03/03/Majanduslangus_rasis_enamikku_borsifirmasid
6. Calcagno, P. T., ja Walker, D. M. (2016). A REVIEW OF REGULATORY THEORY AND THE U.S. CASINO INDUSTRY. Journal Of Gambling Business & Economics, 10(1), 14.:
<http://ezproxy.tlu.ee/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edb&AN=117540858&lang=ru&site=eds-live>
7. Eesti Pank. (2006). Majandusprognoos 2006-2008; Majanduspoliitiline kokkuvõtte Artikklid: <http://www.eestipank.ee/publikatsioon/rahapoliitika-ja-majandus/2006/rahapoliitika-ja-majandus-92006>
8. Forrest, David. (2010). Competition, The Price of Gambling and The Social Cost of Gambling. Journal: http://www.egba.eu/pdf/Forrest_final_economic_review.pdf
9. Isand, D., Põrk, T., Tuusis, M., Suurorg, S., Rebane, T. ja Lilover, S. (22.01.2013). Rahandusministeerium. Hasartmängumaksu seaduse muutmise seaduse eelnõu

- seletuskiri. Seletuskiri: <http://www.koda.ee/ettevotjate-esindamine-2/majanduspoliitika/aktuaalsed-eelnoud/hasartmangumaksu-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou/>
10. Isand, Dina. (2010). Rahandusministeerium. Hasartmängumaks ja hasartmängusõltuvus. Analüüs.
  11. Isand, Dina. ja Pihel, Virge. (2009). Rahandusministeerium. Seletuskiri hasartmängumaksu seaduse eelnõu juurde. Seletuskiri: <http://www.raamatupidaja.ee/uudised/2009/04/27/uus-hasartmangumaksu-seadus>
  12. Kaare, Pille-Riin. (27.09.2010). EESTI POSTIMEES. Mängusõltuvuse uus pale. Artikkel: <http://arvamus.postimees.ee/318454/pille-riin-kaare-mangusoltuvuse-uus-pale>
  13. Karu, Armin. (2009). lk.4. Olympic Entertainment Group AS. Konsolideeritud majandusaasta aruanne 2009: <http://www.olympic-casino.com/investorile/finantsaruanded>
  14. Külaviir, Anu. (17.06.2010). Eesti Statistikaamet. Majanduslangus tõstis Eesti maksukoormust. Artikkel: <https://statistikaamet.wordpress.com/2010/06/17/majanduslangus-tostis-eesti-maksukoormust/>
  15. Laanemets, Juuli. (24.05.2012). ÄRIPÄEV. Eesti maksukoormus oli 2010. aastal eurosooni keskmisest madalam. Artikkel: <http://www.raamatupidaja.ee/uudised/2012/05/24/eesti-maksukoormus-oli-2010-aastal-eurosooni-keskmisest-madalam>
  16. Las Vegas for Newbies. (2016). 10.1 Nevada Gambling: What You Need To Know. Koduleht: <http://www.lasvegas4newbies.com/chap10-1.html>
  17. Laurisaar, Riho. (21.06.2008). EESTI PÄEVALEHT. Uuring: mängukirg võib põhjustada psüühikahäireid. Artikkel: <http://epl.delfi.ee/news/kultuur/uuring-mangukirg-voib-pohjustada-psuuhikahaireid?id=51133982>
  18. Lepasepp, Kaupo. (25.05.2010). Advokaadibüroo SORAINEN. Kaughasartmängud: iseteadlik ja paavstist usklikum Eesti. Artikkel: <http://www.raamatupidaja.ee/arvamus/2010/05/25/kaughasartmangud-iseteadlik-ja-paavstist-usklikum-eesti?PublicationId=FB6E38E5-06DC-49E1-955E-54619889CCA7>
  19. Majandus. (2009). lk. 18. Artikkel: <http://www.keskkonnainfo.ee/failid/ky/majandus.pdf>

20. Namsing, Hannes. (23.12.2014). POKERNEWS. Valmis 2014. aasta hasartmängude leviku uuring Eestis. Artikkel: <https://ee.pokernews.com/uudised/2014/12/valmis-2014-aasta-hasartmangude-leviku-uuring-eestis-13060.htm>
21. Ojakäär, Kristi. (07.11.2009). ÄRIPÄEV. Olympic peab hoolimata 43 kasiino sulgemisest oma tulemusi heaks. Intervjuu: http://www.aripaev.ee/uudised/2009/11/07/Olympic_peab_hoolimata_43_kasiino_sulgemisest_oma_tulemusi_heaks
22. Olympic Casino AS. (2004-2017). Ajalugu. Ametlik kodulehekül: <http://www.olympic-casino.ee/firmast/ajalugu>
23. Olympic Casino AS. (2004-2017). Töö Olympic Casiinos. Ametlik kodulehekül: http://www.olympic-casino.ee/firmast/too_olympic_casinos/too_olympic_casinos
24. Olympic Entertainment Group (OEG). (2015). Konsolideeritud majandusaasta aruanne 2015. Veebilehekül: <http://www.olympic-casino.com/investorile/finantsaruanded>
25. Olympic Entertainment Group (OEG). (2016). Konsolideeritud majandusaasta aruanne 2016. Veebilehekül: <http://www.olympic-casino.com/investorile/finantsaruanded>
26. Olympic Entertainment Group AS (OEG). (2011). Konsolideeritud majandusaasta aruanne 2011. Veebilehekül: https://www.google.ee/?gws_rd=ssl#q=olympic+kasiino+2011
27. Olympic Entertainment Group AS (OEG). (2012). Konsolideeritud majandusaasta aruanne 2012. Veebilehekül: http://www.olympic-casino.com/investorile/borsiteated/auditeeritud-konsolideeritud-majandusaasta-aruanne-2012_n1552
28. Olympic Entertainment Group AS (OEG). (2013). Konsolideeritud majandusaasta aruanne 2013. Veebilehekül: <http://www.olympic-casino.com/investorile/finantsaruanded>
29. Olympic Entertainment Group AS. (2016). OEG: Auditeeritud konsolideeritud majandusaasta aruanne 2016. Aruanne: <https://cns.omxgroup.com/cdsPublic/viewDisclosure.action?disclosureId=765649&messageId=961324>
30. Philander, K. S. (2013). A Normative Analysis of Gambling Tax Policy. UNLV Gaming Research & Review Journal, 17(2), 17-26.: <http://ezproxy.tlu.ee/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=92946062&lang=ru&site=eds-live>

31. Purju, Alari. (2013). Majandus- ja sotsiaalsed arengud Balti riikides: Eesti. Uuring: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-30-12-149-et-c.pdf>
32. Rahandusministeerium. (07.09.2011). Majandusprognoosid. 2011. aasta suvise majandusprognoosi lühitutvustus. Veebilehekül: <http://www.fin.ee/majandusprognoosid>
33. Rahandusministeerium. (16.02.2012). Riigieelarve 2011: Majanduse ülevaade ja riigieelarve täitmine – detsember 2011. Veebilehekül: <http://www.fin.ee/riigieelarve-2011>
34. Rahandusministeerium. (25.02.2013). Riigieelarve 2012: Majanduse ülevaade ja riigieelarve täitmine – detsember 2012. Veebilehekül: <http://www.fin.ee/riigieelarve-2012>
35. Riigikogu pressitalitus. (19.02.2009). Riigikogu. Menetlusse võeti hasartmängumaksu seaduse eelnõu. Pressiteade: <http://m.riigikogu.ee/pressiteated/menetlusse-voeti-hasartmangumaksu-seaduse-eelnou/>
36. Rozental, Väinu. (16.04.2010). ÄRIPÄEV. KPMG: online-hasartmängude turg puhkeb masu ajal õitsele. Artikkel: http://www.aripaev.ee/uudised/2010/04/16/KPMG_online_hasartmangude_turg_puhkeb_masu_ajal_oitsele
37. RT 1992, 35, 458. Eesti Vabariigi Hasartmängumaksu seadus: <http://estlex.ee/tasuta/?id=8&aktid=7307&asutus=23&fd=1&grupp=1&leht=1>
38. RT I 1994, 1, 4. (29.12.1993). Riigikogu. Eesti Vabariigi hasartmängumaksu seaduse muutmise seadus. Riigiteataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/29816?tegevus=salvesta-link>
39. RT I 1995, 95, 1630. (14.12.1995). Riigikogu. Hasartmängumaksu seadus. Riigiteataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/28460>
40. RT I 2002, 28, 158. (01.06.2002). Riigikogu. Hasartmängumaksu seadus. Riigiteataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/27818>
41. RT I 2004, 84, 571. (23.11.2004). Riigikogu. Hasartmängumaksu seaduse muutmise seadus. Riigiteataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/824883>
42. RT I 2009, 24, 146. (01.06.2009). Riigikogu. Hasartmängumaksu seadus. Riigiteataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13177851>
43. RT I 2010, 22, 108. (22.04.2010). Riigikogu. Euro kasutusele võtmise seadus. §46. Riigiteataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13310847>

44. RT I, 08.07.2014, 4. (01.02.2015). Riigikogu. Hasartmängumaksu seadus. Riigiteataja:
https://www.riigiteataja.ee/redaktsioonide_vordlus.html?grupiId=335078&vasakAktId=13177851&paremAktId=108072014004
45. RT I, 30.06.2015, 4. (01.09.2015). Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus Riigiteataja:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/130062015004>
46. Tabel 1. Autori koostatud. (2017). Eesti Statistikaamet. Sisemajanduse koguprodukt ja kogurahvatulu ühe elaniku kohta 2017: [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/15Rahvamajanduse_arvepidamine/06Sisemajanduse_koguprodukt_\(SKP\)/02Pehilised_rahvamajanduse_arvepidamise_naitajad/02Pehilised_rahvamajanduse_arvepidamise_naitajad.asp](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/15Rahvamajanduse_arvepidamine/06Sisemajanduse_koguprodukt_(SKP)/02Pehilised_rahvamajanduse_arvepidamise_naitajad/02Pehilised_rahvamajanduse_arvepidamise_naitajad.asp)
47. Tabel 4. Autori koostatud. (2017). Rahandusministeerium. Riigieelarve ja majandusülevaated. Riigieelarve kassapõhised tulud-kulud. Lehekülg:
<http://www.fin.ee/riigieelarve-ja-majandusulevaated>
48. TNS Emor. (2010). Eesti elanike kokkupuuted hasart- ja õnnemängudega 2010. lk.8. Uuring: http://www.15410.ee/pdf/Leviku-uuring_2010.pdf
49. TNS Emor. (2012). Eesti elanike kokkupuuted hasartmängudega 2012. Uuring: <http://www.15410.ee/pdf/Leviku-uuring%202012.pdf>
50. TNS Emor. (2014). Eesti elanike kokkupuuted hasartmängudega 2014. lk. 39. Uuring: http://www.15410.ee/pdf/Leviku-uuringu_2014.pdf
51. Tänavsuu, Toivo ja Velder, Sulev. (16.02.2006). EESTI EKSPRESS. Kasiinokuningas. Artikkel:
<http://ekspress.delfi.ee/kuum/kasiinokuningas?id=69021547>
52. Võrumaa Teataja. (09.03.2014). Pokkeriturniiride korraldamine muutub atraktiivsemaks. Artikkel: <https://www.vorumaateataja.ee/arhiiv/82-eesi-uudised/9789-pokkeriturniiride-korraldamine-muutub-atraktiivsemaks>
53. Õunapuu, Harri. (13.03.2002). IX Riigikogu stenogramm VII istungjärk. Hasartmängumaksu seaduse eelnõu teise lugemise jätkamine:
<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200203131300#PKP-2000008626>

